

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία»

Διεθνής Αναπτυξιακή Συνεργασία και Κλιματική Αλλαγή.

**Πως οι αναπτυξιακές πολιτικές των κρατών δωρητών λαμβάνουν
υπόψη τις κλιματικές αλλαγές.**

Ζωή Βλαχούδη

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2017

University of Peloponnese

Faculty of Social and Political Sciences

Department of Political Studies and International Relations

Master Program in

«Global Political Economy»

**Development Cooperation and Climate Change: How the
development policies of donor countries take into account
climate change.**

Zoe Vlachoudi

Corinth, September 2017

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά, τον επιβλέποντα κ. Σπύρο Ρουκανά, Επίκουρο Καθηγητή Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας του Πανεπιστημίου Πειραιώς, για την υποστήριξη και καθοδήγηση του κατά την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας.

Διεθνής Αναπτυξιακή Συνεργασία και Κλιματική Αλλαγή: Πως οι αναπτυξιακές πολιτικές των κρατών δωρητών λαμβάνουν υπόψη τις κλιματικές αλλαγές.

Σημαντικοί Όροι: Αναπτυξιακή συνεργασία/ βοήθεια, αποτελεσματικότητα, κίνητρα δωρητών, χρηματοδότηση, κλιματική αλλαγή, επιπτώσεις, βιώσιμη ανάπτυξη, ενσωμάτωση

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο μελέτης την κλιματική αλλαγή ως παράμετρος της αναπτυξιακής βοήθειας και ιδιαίτερα τον ρόλο που διαδραματίζει στην διαμόρφωση των αναπτυξιακών πολιτικών από τα κράτη – δωρητές.

Το κλίμα μας αλλάζει με εμφανή τις επιπτώσεις στα ανθρώπινα και φυσικά συστήματα. Η ανάγκη αντιμετώπισης των τωρινών και μελλοντικών επιπτώσεων καθίσταται επιτακτική πριν αυτές καταστούν μη αντιστρέψιμες.

Οι επιπτώσεις τους αποκτούν κρίσιμο χαρακτήρα για τις φτωχές χώρες οι οποίες είναι περισσότερο ευάλωτες και με μειωμένη δυνατότητα μετριασμού και κυρίως προσαρμογής τους στην νέα διαμορφούμενη κατάσταση, γεγονός που αποτελεί κεντρικό προβληματισμό της διεθνούς κοινότητας κατά την χρηματοδότηση της βοήθειας προς τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Η μέχρι σήμερα χρηματοδότηση των σχετικών δράσεων με τον τύπο που παρέχεται ήταν αναποτελεσματική και υποστηρίζεται ότι απαιτείται ανακατεύθυνση επενδύσεων. Οι προσεγγίσεις δίστανται και περιστρέφονται γύρω από την ανάλυση κόστους – αποτελεσματικότητας και των κλιματικών επιστημονικών διαπιστώσεων.

Η μετατόπιση προς μία νέα διακυβέρνηση κλίματος –αναπτυξιακής βοήθειας θα μετατοπίσει και τους επιδιωκόμενους στόχους των εμπλεκόμενων φορέων - κυβερνήσεων, διεθνών οργανισμών, επιχειρήσεων, κοινωνίας των πολιτών και ερευνητών σε μια νέα δύσκολη ισορροπία.

Development Cooperation and Climate Change: How the development policies of donor countries take into account climate change.

Keywords: Development Cooperation /Assistance effectiveness, donor incentives, financing, climate change, impacts, sustainable development, mainstreaming

Abstract

The present study aims at studying climate change as a parameter of development aid and in particular its role in the formulation of development policies by donor states.

Our climate changes with obvious impacts on human and physical systems the need to address current and future impacts becomes imperative before they become irreversible.

Their impact is crucial for poor countries, which are more vulnerable and less able to mitigate and especially adapt to the new situation, which is a central concern of the international community in financing aid to the developing world. The funding to date of the relevant actions in the type provided has been ineffective and it is claimed that there is a need to redirect investment. Approaches are diverted and revolved around cost-effectiveness analysis and climatic science findings.

Shifting to a new climate-development-driven governance will also shift the ambitious goals of stakeholders - governments, international organizations, businesses, civil society and researchers into a new difficult balance.

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

Κατάλογος Πινάκων

Κατάλογος Διαγραμμάτων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο σκοπός, η μεθοδολογία, η δομή και η συνεισφορά της Διπλωματικής Εργασίας

1.1 Σκοπός 1

1.2 Μεθοδολογία 1

1.3 Δομή 1

1.4 Συνεισφορά της Διπλωματικής Εργασίας 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Διεθνής Αναπτυξιακή Συνεργασία. Θεσμικό και πρακτικό υπόβαθρο

2.1 Εισαγωγή 2

2.2 Η έννοια της Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας 2

2.3 Κατανόηση της ΔΑΣ υπό το πρίσμα του Διεθνούς Πολιτικού 3

και Οικονομικού Περιβάλλοντος.

2.3.1 Νεορεαλισμός 3

2.3.2 Νεοφιλελευθερισμός 4

2.3.3 Διεθνής Συνεργασία και Θεωρία Αλληλεξάρτησης	5
2.3.4 Δημοκρατική Ειρήνη	6
2.3.5 Διεθνή καθεστώτα	6
2.3.6 Ήπια ισχύς.	7
2.4 Μηχανισμοί (εργαλεία υλοποίησης της ΔΑΣ)	
2.4.1 Διεθνές εμπόριο	8
2.4.2 Άμεσες ξένες επενδύσεις	8
2.4.3 Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια (Κρατική χρηματοδότηση)	9
2.4.4 Διαχείριση χρέους και ελάφρυνση χρέους.	10
2.4.5 Διαχρονική προσέγγιση της αναπτυξιακής βοήθειας.	11
2.5. Νομικό υπόβαθρο	
2.5.1 Ο Καταστατικός Χάρτης ΟΗΕ	12
2.5.2 Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας	13
2.5.3 Χρηματοδότηση Διεθνούς Ανάπτυξης «Συναίνεση Μοντερεϊ»	14
2.5.4 Επίπεδα υλοποίησης –κρατική πολιτική –Διεθνείς	15
Οργανισμοί ΜΚΟ	
2.6. Ιδιωτική πρωτοβουλία	16
2.7. Η Αποτελεσματικότητα της βοήθειας (Aid Effectiveness)	17
2.8. Ανακεφαλαίωση	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Κλιματική Αλλαγή

3.1 Εισαγωγή	21
3.2 Πώς αλλάζει το κλίμα.	21
3.3 Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής που έχουν παρατηρηθεί. Μετρήσιμο αντίκτυπο.	22
3.4 Κλιματική μελλοντική αλλαγή - Αναμενόμενες επιπτώσεις Περιβάλλον, φυσικοί πόροι και οικοσυστήματα.	24
3.5 Ανθρώπινη προσαρμογή στις κλιματικές αλλαγές.	26
3.6 Πώς μπορεί η ανθρώπινη κοινότητα να δημιουργήσει κίνητρα για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Μέσα πολιτικής και στρατηγικές	27
3.7 Ανακεφαλαίωση	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Διασύνδεση Κλιματικής Αλλαγής και Ανάπτυξης

4.1 Εισαγωγή	30
4.2 Χρηματοδότηση για τους στόχους της κλιματικής αλλαγής – Τομείς που απευθύνονται - Στατιστικά στοιχεία.	31
4.3 Αναπτυξιακή χρηματοδότηση μετριασμού των επιπτώσεων και προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή Παρακολούθηση – Σύγκριση των ροών χρηματοδότησης. Διμερή και Πολυμερή χαρτοφυλάκια.	34

Ομοιότητες, Διαφορές - Σύνθεση. Στατιστικά στοιχεία

4.4 Χρηματοδότηση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής	38
4.5 Κινητοποίηση της ιδιωτικής χρηματοδότησης.	39
4.6 Ενσωμάτωση στόχων Αναπτυξιακής βοήθειας με στόχους αντιμετώπισης της Κλιματικής Αλλαγής.	40
4.7 Τάσεις – Προσεγγίσεις	42
4.8 Επιχειρήματα υπέρ της ενσωμάτωσης	43
4.9 Επιχειρήματα κατά της ενσωμάτωσης	44
4.10 Ανακεφαλαίωση	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπέρασμα	45

Κατάλογος Πινάκων

Αριθμός	Τίτλος	Σελίδα
4.1	Σχετικές πολυμερείς ροές -2013 δις δολ. ΗΠΑ	37

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Αριθμός	Τίτλος	Σελίδα
2.1	Εξέλιξη της συνολικής ΕΑΒ 1960 – 2013	10
3.1	Εξαναγκαζόμενη ακτινοβολία στο κλίμα μεταξύ 1750 και 2005	23
3.2	Συνολική προοπτική για κινδύνους που σχετίζονται με το κλίμα.	25
3.3	Χώροι ευκαιρίας και φιλικών προς το κλίμα διαδρομών.	28

4.1 Συνολικά έργα ΜΚΑ	32
4.2 Η σχετική με το κλίμα χρηματοδότηση ανάπτυξης 2013 δις δολ.ΗΠΑ	35
4.3 Σχετικές με το κλίμα διμερές και πολυμερείς ροές - 2013 δις δολ.ΗΠΑ	36
4.4 Τομείς που λαμβάνουν χρηματοδότηση για το κλίμα- 2013 δις δολ.ΗΠΑ	36
4.5 Χρηματοδότηση για την ανάπτυξη του κλίματος ανά δικαιούχο - 2013 δις δολ.ΗΠΑ	37
4.6 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΑΜΠΥΛΗ ΚΟΥΖΝΕΤΣ	42
Βιβλιογραφία	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο σκοπός, η μεθοδολογία, η δομή και συνεισφορά της Διπλωματικής Εργασίας

1.1 Ο σκοπός

Σκοπός της εργασίας είναι να φωτίσει ένα νέο πεδίο στο χώρο της αναπτυξιακής βοήθειας και συγκεκριμένα το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής ως παράμετρος διαμόρφωσης των αναπτυξιακών πολιτικών των κρατών δωρητών.

1.2 Η μεθοδολογία

Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία ήταν τόσο πρωτογενείς όσο και δευτερογενείς. Ειδικότερα πραγματοποιήθηκε έρευνα στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, αρθρογραφία και ερευνητικές μελέτες που εκπονούν διάφοροι φορείς γνώσης που είναι διαθέσιμα στο διαδύκτιο. Πρωτογενείς, όπως ποσοτικά στοιχεία, στατιστικά, ενημερωτικά έντυπα χρησιμοποιήθηκαν στο τέταρτο κεφάλαιο.

1.3 Η δομή

Η μελέτη του αντικειμένου πραγματοποιείται σε τρία επίπεδα ανάλυσης που αναπτύσσονται κατά σειρά εννοιολογικά. Στο πρώτο επίπεδο προσεγγίζεται ο εννοιολογικός προσδιορισμός και το πρακτικό εγχείρημα της αναπτυξιακής βοήθειας. Στο δεύτερο, παρατίθενται οι πολλές διαστάσεις της κλιματικής αλλαγής ως φυσική διεργασία αλλά και στην κοινωνία την πολιτική και την παγκόσμια ανάπτυξη. Στο τρίτο επίπεδο εξετάζεται η αμφίδρομη σχέση της αναπτυξιακής συνεργασίας με την κλιματική αλλαγή, η συμβιωτικής τους δυνατότητα και προοπτική ως εγχείρημα σύγκλισης της αλληλεπίδρασης τους και ο βαθμός επηρεασμού του υποδείγματος της αναπτυξιακής βοήθειας από την κλιματική παράμετρο. Τέλος, αναλύονται οι εκτιμήσεις και τα συμπεράσματα της έρευνας.

1.4 Συνεισφορά της Διπλωματικής Εργασίας

Απώτερος σκοπός της εργασίας είναι να τονισθεί ότι, τόσο η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεων της όσο και η επιβίωση των φτωχών του κόσμου σε επίπεδο συμβατό με τα ανθρώπινα δικαιώματα απαιτεί συμμετοχική διαδικασία. Η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε περιβαλλοντικά θέματα και ανθρωπισμού είναι προϋπόθεση για την άσκηση

πολιτικών άμβλυνσής τους, που εξαρτάται από ποικίλους παραμέτρους και την ποιότητα ζωής που αναπόφευκτα έχει υποκειμενικές εκτιμήσεις. Ευθύνη της πολιτείας είναι η ανάπτυξη ισχυρότερης κοινωνικής συνείδησης με κατάλληλες και επίμονες ιδεολογικές διαδικασίες, όπως η ώθηση της γνώσης, η καλλιέργεια συλλογικότητας αλλά και η ανάδειξη της αξίας του συμβιβασμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Διεθνής Αναπτυξιακή Συνεργασία. Θεσμικό και Πρακτικό Υπόβαθρο

2.1 Εισαγωγή

Το δεύτερο κεφάλαιο θέτει τις βάσεις για την ανάλυση που πραγματοποιείται στο τέταρτο κεφάλαιο. Η δομή του εξυπηρετεί λειτουργικά και νοητικά τον σκοπό αυτό, παρουσιάζοντας το θεωρητικό πλαίσιο της έννοιας, τις θεσμικές και πρακτικές παραμέτρους που σχετίζονται με την οργάνωση και λειτουργία της Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας και τους παράγοντες διαμόρφωσης της αποτελεσματικότητας της.

Αναλύεται η έννοια της αναπτυξιακής συνεργασίας προκειμένου να γίνουν κατανοητές όλες οι διαστάσεις της, καθώς και το διεθνές πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον όπου η αυτή διαμορφώνεται και εξελίσσεται. Προσεγγίζονται οι συνιστώσες του πρακτικού της εγχειρήματος και γίνεται μία αναφορά της ιστορικής εξελεγκτικής της πορείας. Παρατίθενται τα επίπεδα υλοποίησης και επισημαίνονται οι σημαντικότερες διεθνείς προσπάθειες εξορθολογισμού και συντονισμού των διαδικασιών υλοποίησης της. Τέλος εξετάζεται ο βαθμός αποτελεσματικότητας της έως σήμερα και επισημαίνονται οι παράγοντες που προσδιόρισαν τον βαθμό επίτευξης των στόχων της.

2.2 Η έννοια της Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΔΑΣ)

Η διεθνής βοήθεια ονομάζεται στις ΗΠΑ «εξωτερική βοήθεια» (foreign aid) και στην Ευρώπη «αναπτυξιακή βοήθεια» ή «αναπτυξιακή συνεργασία (development assistance/development co - operation) και είναι η μεταφορά πόρων με τη μορφή δωρεών και χαμηλότοκων δανείων από τις αναπτυγμένες (developed countries/DCs) στις αναπτυσσόμενες χώρες (less developed countries/ LDCs) που χαρακτηρίζονται με διαδεδομένη φτώχεια - ημερήσιο εισόδημα 1,25 δολ. ανά άτομο – κακές υποδομές, χαμηλή μόρφωση, ασθενικούς θεσμούς, ανώριμη δημοκρατία ή πλήρη έλλειψη (Χουλιάρας, 2004). Παρέχεται ως

ανθρωπιστική και ως αναπτυξιακή. Η ανθρωπιστική αφορά ενίσχυση σε είδος (κατάλυμα, τροφή, φάρμακα κλπ.) αλλά και χαμηλότοκα δάνεια για την αντιμετώπιση έκτακτων και επειγουσών καταστάσεων λόγω φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών (συνήθως δεν ξεπερνά το 8% του συνόλου) και έχει προσωρινό χαρακτήρα (μέχρι την λήξη ή διευθέτηση της κρίσης) (Χουλιάρας, 2013). Προέρχεται από ιδιώτες, κράτη ή/και διεθνείς οργανισμούς. Η αναπτυξιακή βοήθεια, από την άλλη, αφορά στη χορήγηση μακροπρόθεσμης οικονομικής ενίσχυσης υπό όρους και με στόχο τη βελτίωση και προώθηση του οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού επιπέδου της χρηματοδοτούμενης χώρας. Η ανθρωπιστική ταυτόχρονα προσφέρει το πρώτο, απαραίτητο βήμα, προκειμένου η πληγείσα περιοχή/χώρα να ορθοποδήσει και να ακολουθήσει στη συνέχεια μακροπρόθεσμο σχέδιο ανάπτυξης – και χορήγηση, επομένως, αναπτυξιακής βοήθειας (Μάνου, 2009). Από την βοήθεια εξαιρούνται οι οικονομικοί πόροι που δίνονται για στρατιωτικούς σκοπούς αλλά συνυπολογίζονται οι μειώσεις του χρέους των αναπτυγμένων χωρών (Χουλιάρας, 2013).

2.3 Κατανόηση της ΔΑΣ υπό το πρίσμα του Διεθνούς Πολιτικού και Οικονομικού Περιβάλλοντος.

Για την πληρέστερη κατανόηση της έννοιας της ΔΑΣ κρίνεται σκόπιμο να γίνει μία σύντομη ανάλυση του διεθνούς πολιτικού και οικονομικού περιβάλλοντος όπου η αναπτυξιακή βοήθεια διαμορφώνεται και εξελίσσεται. Θα εξετασθούν συνοπτικά θεωρίες των διεθνών σχέσεων που κρίνονται - κατά την άποψη της γράφουσας – συμβατές με την έννοια της και εκπροσωπούν εννοιολογικά πλαίσια που διαμορφώνουν αντιλήψεις για τον κόσμο, επηρεάζουν ερευνητικές προτεραιότητες καθώς και αντιπαραθέσεις και επιλογές πολιτικής.

2.3.1 Νεορεαλισμός: Κατά τον νεορεαλισμό ή δομικό ρεαλισμό, με κύριο εκπρόσωπο τον Kenneth Waltz, η μελέτη της διεθνούς πολιτικής βρίσκεται στην δομή του συστήματος (structure), στα αλληλοεξαρτώμενα δομικά του στοιχεία και στα μεταβλητά του χαρακτηριστικά, που λόγω έλλειψης κεντρικής εξουσίας, διαμορφώνουν την συμπεριφορά των δρώντων στο άναρχο διεθνές περιβάλλον. Τα κράτη αν και νομικά ίσα και κυρίαρχα είναι άνισα ως προς την ισχύ και επιρροή που διαθέτουν με τις μεγάλες δυνάμεις να καθορίζουν την ισορροπία του Διεθνούς Συστήματος (Δ.Σ). Με στόχο την μεγιστοποίηση της ασφάλειας (Jackson and Sorensen, 2006) και στο πλαίσιο της λογικής της «αυτοβοήθειας» τα κράτη αναζητούν την επιβίωση υπό τον συνεχή φόβο της θέσης τους στην ιεραρχία ισχύος του Δ.Σ. Προθυμοποιούνται να συμμετάσχουν σε συστημικές διαδικασίες συνεργασίας (όπως πχ η

παροχή αναπτυξιακής βοήθειας) όταν θα αποκομίσουν συγκριτικά οφέλη⁷ (relative gains) (Heywood, 2013). Ο ρόλος των διεθνών οργανισμών και ΜΚΟ περιορίζεται στον χειρισμό των ισχυρότερων χωρών ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής.

Την οικονομική διάσταση της θεώρησης των νεορεαλιστών εκφράζουν οι μερκαντιλιστές. Υποστηρίζουν ότι και η διεθνής οικονομία είναι ένα πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών για την μεγιστοποίηση των σχετικών πλεονεκτημάτων και της ισχύς τους. Η επιτυχία αυτών διασφαλίζει την αυτονομία τους σε βασικές στρατηγικές βιομηχανίες και αγαθά καθώς και μέσω του προστατευτικού εμπορίου (δασμών και άλλων περιορισμών των εισαγωγών – εξαγωγών) των επιδοτήσεων και επιλεκτικών επενδύσεων στην εγχώρια οικονομία. Τα ισχυρότερα κράτη ορίζουν τους κανόνες και τα όρια του συστήματος μέσω της ηγεμονίας, των συμμαχιών και της ισορροπίας δυνάμεων. Έτσι οι οικονομικές πολιτικές μιας κυβέρνησης πάντα θα υπηρετούν την εξασφάλιση της εξωτερικής και εσωτερικής κυριαρχίας του κράτους. (Woods, 2007)

Υπό το πρίσμα αυτό η ΔΑΣ ερμηνεύεται ως μία δομική συνεργασία μεταξύ των κρατών που αποβλέπει στην διατήρηση της κατανομής ισχύος και αποφυγής πολέμου. Η οικονομία υποτάσσεται στην πολιτική για την μεγιστοποίηση της ισχύος και κυριαρχίας του κράτους και οι Διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ υπάρχουν και λειτουργούν για να εξασφαλίσουν την κυριαρχία των ισχυρότερων κρατών. Η συμμετοχή σε συνεργασίες αποσκοπεί στην αποκόμιση συγκριτικών κερδών και στο πλαίσιο του ανταγωνισμού το κέρδος του ενός είναι ζημία του άλλου (μία αντίληψη μηδενικού αθροίσματος). Δεν εξηγεί όμως πως παρέχεται αναπτυξιακή βοήθεια και σε χώρες χωρίς προσδοκώμενα οφέλη αλλά και πως διεθνείς οργανισμοί μπορούν (έστω και έμμεσα) να επιβάλλουν πολιτικές, ακόμα και σε ισχυρά κράτη πχ. Διεθνούς κύρους εκθέσεις του ΟΟΣΑ.

2.3.2 Νεοφιλελευθερισμός: μία θεώρηση των Διεθνών Σχέσεων που αποδέχεται μεν ότι οι παγκόσμιες υποθέσεις διαμορφώνονται από τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών δίνει ωστόσο έμφαση στα περιθώρια συνεργασίας που ενυπάρχουν στο Δ.Σ χωρίς να αρνείται τον αναρχικό του χαρακτήρα (Heywood, 2013). Στις αναλύσεις τους για την διεθνή συνεργασία

⁷ Συγκριτικά κέρδη: Τα κράτη ενδιαφέρονται πρωταρχικά για την διατήρηση και βελτίωση της θέσης τους σε σχέση με τα άλλα κράτη. Αυτό μειώνει την αποτελεσματικότητα των διεθνών οργανισμών επειδή αν και όλα μπορούν να οφεληθούν από μία συγκεκριμένη δράση ή πολιτική το καθένα ανησυχεί αν τα άλλα ωφελούνται περισσότερο. Heywood, A. , (2013). *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή* Φραγκόπουλος, Χ. και Προέδρου, Φ. (μετ. - επιμ.), Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα. σελ. 124

οι φιλελεύθεροι στοχαστές υπογραμμίζουν τους υπερεθνικούς, μη κυβερνητικούς δεσμούς που αναπτύσσονται ανάμεσα στις διάφορες κοινωνίες (φιλελεύθεροι κοινωνιολόγοι). Αποδίδουν ιδιαίτερη έμφαση στους οικονομικούς δεσμούς των αμοιβαίων ανταλλαγών και εξαρτήσεων μεταξύ των λαών και κυβερνήσεων (φιλελεύθεροι αλληλεξάρτησης). Ενδιαφέρονται για τον ρόλο της θεσμικής συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη (θεσμικοί φιλελεύθεροι). Τέλος ισχυρίζονται ότι τα φιλελεύθερα δημοκρατικά συντάγματα και πολιτικά συστήματα παίζουν σημαντικότατο ρόλο για την προώθηση σχέσεων ειρήνης και συνεργασίας μεταξύ των κρατών (φιλελεύθεροι δημοκράτες) (Jackson and Sorensen, 2006).

Οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι η διεθνής οικονομία έχει την δυνατότητα να είναι μία αρμονική παγκόσμια αγορά όπου το ελεύθερο εμπόριο και η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου θα διασφαλίζουν τη ροή επενδύσεων προς τα σημεία που αποφέρουν περισσότερο κέρδος (επομένως θα επικεντρωθούν σε υπό ανάπτυξη περιοχές με τα μέγιστα προσδοκώμενα κέρδη). Η ομαλή λειτουργία της οικονομίας εξασφαλίζεται μέσω των ελεύθερα ανταλλάξιμων νομισμάτων και των ανοικτών αγορών που δημιουργούν ένα παγκόσμιο σύστημα τιμών και μία αυτόνομη κοινωνική σφαίρα που διασφαλίζει αποτελεσματική και δίκαιη κατανομή των αγαθών και υπηρεσιών σε όλο το πλάτος της παγκόσμιας οικονομίας (Woods, 2007).

Έτσι η ΔΑΣ ερμηνεύεται ως μία επιλογή οικονομικής πολιτικής των κυβερνήσεων, από το εύρος που διαθέτει το παγκόσμιο σύστημα, για την διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του ελεύθερου εμπορίου όπου όλοι μπορούν να κερδίσουν (ως αντίληψη θετικού αθροίσματος). Όσες κυβερνήσεις δεν τις προωθούν είναι είτε διεφθαρμένες είτε αγνοούν τις σωστές οικονομικές πολιτικές που θα μπορούσαν να εφαρμόσουν (Woods, 2007).

Κατόπιν τούτων η ΔΑΣ ερμηνεύεται πλήρως μέσω των θεωρήσεων του φιλελευθερισμού, της αλληλεπίδρασης και αλληλόδρασης κρατικών και μη κυβερνητικών δρώντων.

2.3.3 Διεθνή Αναπτυξιακή συνεργασία και Θεωρία Αλληλεξάρτησης

Ο Robert O. Keohane και Joseph S. Nye ανέπτυξαν την ιδέα της αλληλεξάρτησης ως την σχέση μεταξύ δύο μερών όπου το καθένα επηρεάζεται από τις αποφάσεις που λαμβάνει το άλλο. Στην σύγχρονη πραγματικότητα με αυξημένη την αλληλεξάρτηση και διασύνδεση στις διακρατικές σχέσεις, πολιτικές όπως της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας, αντιμετώπισης της υπερθέρμανσης του πλανήτη, διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής και

πανδημιών, ξεπερνούν τα εθνικά όρια και δεν μπορούν να υλοποιηθούν από κανένα κράτος μονομερώς ανεξάρτητα της ισχύος του. Συνεπώς δημιουργείται ανάγκη συνεργασιών και συλλογικών προσπαθειών αντιμετώπισης τους. Παράλληλα η ανισότητα των φορέων του συστήματος καθιστά την αλληλεξάρτηση ασύμμετρη και παράγοντα επικυριαρχίας και σύγκρουσης και όχι ειρήνης και αρμονίας. Αυτό το χαρακτηριστικό οδηγεί με την παγκοσμιοποίηση σε ένα πολυσύνθετο φαινόμενο (Heywood, 2013), όπου οι υπερεθνικοί παίκτες (κράτη, οργανισμοί, ΜΚΟ) στην διεθνή σκηνή αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία και δυνατότητα οι διεθνείς σχέσεις να διαπνέονται από πνεύμα συνεργασίας και αυξανόμενης αλληλοκατανόησης (Jackson and Sorensen, 2006).

Υπό το πρίσμα αυτό η ΔΑΣ υλοποιεί στο οικονομικό και αναπτυξιακό πεδίο, την αλληλεξάρτηση μεταξύ των δρώντων του διεθνούς συστήματος, καθώς συνδέονται με πολυάριθμες και πολύπλοκες σχέσεις επικοινωνίας.

2.3.4 Δημοκρατική Ειρήνη

Στην φιλελεύθερη θεώρηση εντάσσεται και η θεωρία της δημοκρατικής ειρήνης, που θα μπορούσε να είναι μία ηθική και επιστημονική δικαιολογία του (Χουλιάρης, 2004). Βασίζεται στην λογική του Immanuel Kant και περιστρέφεται γύρω από το επιχείρημα ότι τα δημοκρατικά κράτη συνήθως δεν πολεμούν μεταξύ τους γιατί λόγω των κοινών αρχών διευθετούν τα συγκρουόμενα συμφέροντα τους με ειρηνικές διαθέσεις μέσω της διπλωματίας αντί με την βία (Woods, 2007). Η θεωρητική αυτή προσέγγιση αποτελεί και όραμα της ΔΑΣ τουλάχιστον όπου η εκπλήρωση των στόχων της κωδικοποιούνται στην Διακήρυξη της Χιλιετίας.

2.3.5 Διεθνή καθεστώτα

Καθεστώς είναι ένα σύνολο από αρχές, νόρμες, διαδικασίες και κανόνες που ρυθμίζουν την σχέση και δράση των κρατών και ΜΚΟ σε συγκεκριμένους τομείς της διεθνούς πολιτικής (Heywood, 2013), με άλλα λόγια μία συλλογική προσπάθεια με θεσμούς για ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Στο πλαίσιο αυτό η ΔΑΣ αποτελεί το διεθνές καθεστώς για την παγκόσμια ανάπτυξη, που δημιουργείται από την συμμετοχή των διεθνών δρώντων αναπτυξιακού χαρακτήρα (DAC, UNDP Παγκόσμια Τράπεζα κ.α) και με δομικά χαρακτηριστικά που ορίζονται από :

α) Αρχές (principles) : θεμελιώδεις αρχές της Συνεργασίας είναι όλοι οι στόχοι στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ)

β) Κατευθυντήριες αρχές (norms): που προσδιορίζουν υποχρεώσεις και δικαιώματα συμμετεχόντων, όπως όλες οι δεσμεύσεις που ανάλαβαν οι χώρες που υπέγραψαν την Διακήρυξη της Χιλιετίας και των στόχων και επιδιώξεων της.

γ) Κανόνες (rules): είναι συγκεκριμένες οδηγίες συμπεριφοράς που ενσωματώνονται στις εκθέσεις προόδου της DAC, αλλά και άλλων διεθνών αναπτυξιακών οργανισμών όπως της World Development Report, της Παγκόσμιας Τράπεζας και εξυπηρετεί την ανάγκη συντονισμού των επιμέρους δράσεων των δρώντων με στόχο ένα πιο συνεργατικό περιβάλλον.

δ) Διαδικασίες λήψης αποφάσεων (decision - making procedures): καθορίζουν συγκεκριμένες οδηγίες συμπεριφοράς, όπως το σύστημα ψηφοφορίας για παράδειγμα, που τακτικά αλλάζουν καθώς το καθεστώς επεκτείνεται (Little, 2007)

2.3.6 Ήπια Ισχύς

Η θεωρία της Ήπιας Ισχύος επινοήθηκε από το Joseph Jr Nye ως η ικανότητα να διαμορφώνεις τις προτιμήσεις των άλλων όχι απλώς μέσω της πειθούς ή ικανής επιχειρηματολογίας, αλλά είναι η δύναμη που μέσω της έλξης και του θαυμασμού οδηγεί οι άλλοι να υιοθετούν το παράδειγμα και τις απόψεις σου χωρίς εξαναγκασμό ή εξαγορά. Έτσι ο Nye διατύπωσε μία θεωρία προσαρμόζοντας την έννοια της κλασικής ισχύος στα δεδομένα της αλληλεξάρτησης της νέας εποχής. Οι πηγές που βασίζεται η ήπια ισχύς μιας χώρας είναι η κουλτούρα, οι πολιτικές αξίες της και η εξωτερική της πολιτική (Nye, 2005).

Στο πλαίσιο αυτό, μία παράμετρος ήπιας ισχύος είναι η ΔΑΣ που παρέχει η κάθε χώρα. Το μέγεθος, οι διαδικασίες και πολιτικές παροχής βοήθειας είναι ενδείξεις οικονομικής ευρωστίας, κουλτούρας και κύρους της εξωτερικής της πολιτικής. Έτσι μπορούν να δημιουργήσουν ελκυστικές εικόνες στις συνειδήσεις των άλλων και κυρίως των επωφελούμενων και να επηρεάσουν διαδικασίες, αποφάσεις πολιτικής, κινητοποιήσεις συνεργασίας χωρίς απειλές και εξαγορές.

Η σύντομη και βεβαίως όχι εξαντλητική περιήγηση στους παραπάνω τρόπους σκέψης που μπορούν να ερμηνεύσουν την συνεργασία για την ανάπτυξη δίνει μια εικόνα της διεπιστημονικής μελέτης των δεσποζουσών θεωρήσεων του Δ.Σ, του νεορεαλισμού και νεοφιλελευθερισμού με την ευρεία τους έννοια. Παρότι η κάθε μία επικεντρώνεται σε

διαφορετικούς παράγοντες και κινητήριες δυνάμεις της παγκόσμιας πολιτικής και οικονομίας και διαφορετικές αντιλήψεις των μέσων επίτευξης της «τάξης» του παγκόσμιου συστήματος, αμφότερες εκπροσωπούν αντιλήψεις προσανατολισμένες στο status quo και αποτελούν αυτό που ο Robert Cox αποκαλεί θεωρίες επίλυσης προβλημάτων. Αυτό σημαίνει ότι ασχολούνται με θέματα που θα μπορούσαν να διαταράξουν την υφιστάμενη κατάσταση της δομής του συστήματος (Lamy, 2007)) και ένα από αυτά είναι αναμφίβολά η αντιμετώπιση από την διεθνή κοινότητα των σημαντικών προβλημάτων του αναπτυσσόμενου κόσμου, αλλά και των νέων προκλήσεων όπως η κλιματική αλλαγή και των επιπτώσεων της στο περιβάλλον που (θα) επιφέρει και κατ' επέκταση στις ανθρώπινες δραστηριότητες επηρεάζοντας αναπτυγμένο και αναπτυσσόμενο κόσμο.

Για την προσέγγιση του πρακτικού εγχειρήματος της ΔΑΣ θα απαριθμηθούν και θα εξηγηθούν εν συντομία οι μηχανισμοί υλοποίησης της.

2.4 Μηχανισμοί (εργαλεία) υλοποίησης της ΔΑΣ

2.4.1 Το Διεθνές εμπόριο

Το διεθνές εμπόριο σύμφωνα με την κλασική (και νεοκλασική) προσέγγιση επιτρέπει όλες τις χώρες να εκμεταλλευτούν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα⁸ και επωφελούμενες από την εξειδίκευση να αποκομίζουν οφέλη μέσω της απελευθέρωσης των συναλλαγών (Woods, 2007)

2.4.2 Άμεσες ξένες επενδύσεις

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις, (ΑΞΕ / Foreign Direct Investments / FDI) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις διεθνές ροές κεφαλαίων. Είτε με δημιουργία ή εξαγορά παραγωγικών μονάδων είτε μέσω επενδύσεων χαρτοφυλακίου (portfolio investments) συμβάλλουν στην κάλυψη δύο συνηθισμένων αναγκών των αναπτυσσόμενων χωρών: (α) την ανεπάρκεια

⁸ Την αρχή του συγκριτικού πλεονεκτήματος που διατύπωσε πρώτος ο κλασικός Βρετανός οικονομολόγος Ricardo στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα και αποτελεί θεμέλιο λίθο της οικονομικής θεωρίας του διεθνούς εμπορίου και μας λέει πολύ απλά πως μέσα από το ελεύθερο εμπόριο όλες οι πλευρές βγαίνουν κερδισμένες. Πεσμαζόγλου, Β.(2015). *Πολιτική Οικονομία της Ανάπτυξης. Μία Εισαγωγή*, Copyright©ΣΕΑΒ διαθέσιμο στην δ/ση: <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5859/1/pol.oik.ths%20an.pdf> σελ. 108,109

αποταμιεύσεων (και άρα επενδύσεων) στο εσωτερικό, λόγω ιδιαίτερα χαμηλού ΑΕΠ και (β) το χρόνιο έλλειμμα στο εξωτερικό ισοζύγιο των περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών, που δυσχεραίνει την εισαγωγή του απαραίτητου κεφαλαιουχικού εξοπλισμού (Πεσμαζόγλου, 2015).

2.4.3 Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια (Κρατική χρηματοδότηση)

Η έννοια της Επίσημης /Κρατικής Αναπτυξιακής Βοήθειας (ΕΑΒ) υιοθετήθηκε αρχικά το 1969 από την Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας του ΟΟΣΑ με σκοπό την διάκριση της από τις άλλες ροές. Το 1972, υιοθετήθηκε και ο ορισμός της που ισχύει έως σήμερα. Σύμφωνα μ' αυτόν Κρατική Αναπτυξιακή Βοήθεια είναι οι ροές σε αναπτυσσόμενες χώρες και πολυμερείς θεσμούς που παρέχονται από επίσημες υπηρεσίες. Τα κράτη, οι τοπικές κυβερνήσεις και άλλες εκτελεστικές υπηρεσίες λογίζονται ως επίσημες υπηρεσίες. Κάθε ροή πρέπει να πληροί τα κάτωθι κριτήρια:

1. Να διαχειρίζεται ως βασικό στόχο την προώθηση και ευημερία των αναπτυσσόμενων χωρών.
2. Περιέχει ένα στοιχείο δωρεάς που φτάνει κατά ελάχιστο το 25%

Το στοιχείο της δωρεάς περιλαμβάνει τους χρηματοπιστωτικούς όρους μιας δέσμευσης. Η περίοδος χάριτος, δηλαδή το διάστημα μέχρι να αρχίσει να καταβάλλεται η αποπληρωμή ενός δανείου και το επιτόκιο, αποτελούν τους χρηματοπιστωτικούς όρους. Η ΕΑΒ καθιερώθηκε ως ο δείκτης της παρεχόμενης αναπτυξιακής βοήθειας από τα αναπτυγμένα στα αναπτυσσόμενα κράτη και δεν περιλαμβάνει την παρεχόμενη βοήθεια από ιδιωτικές πηγές (Ρουκανάς, 2012)

Εκτός όμως από την ανωτέρω διάκριση η ΕΑΒ διακρίνεται σε 1. διμερής και 2. Πολυμερής.

1. Διμερής είναι η βοήθεια που μεταφέρεται από την χώρα δωρητή απευθείας σε αναπτυσσόμενη χώρα. Περιλαμβάνει επίσης συναλλαγές με εθνικούς και διεθνείς μη κυβερνητικούς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στην ανάπτυξη και άλλες εσωτερικές συναλλαγές που σχετίζονται με την ανάπτυξη, όπως οι επιδοτήσεις επιτοκίου, οι δαπάνες για την προώθηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με την ανάπτυξη, η αναδιοργάνωση του χρέους και τα διοικητικά έξοδα.

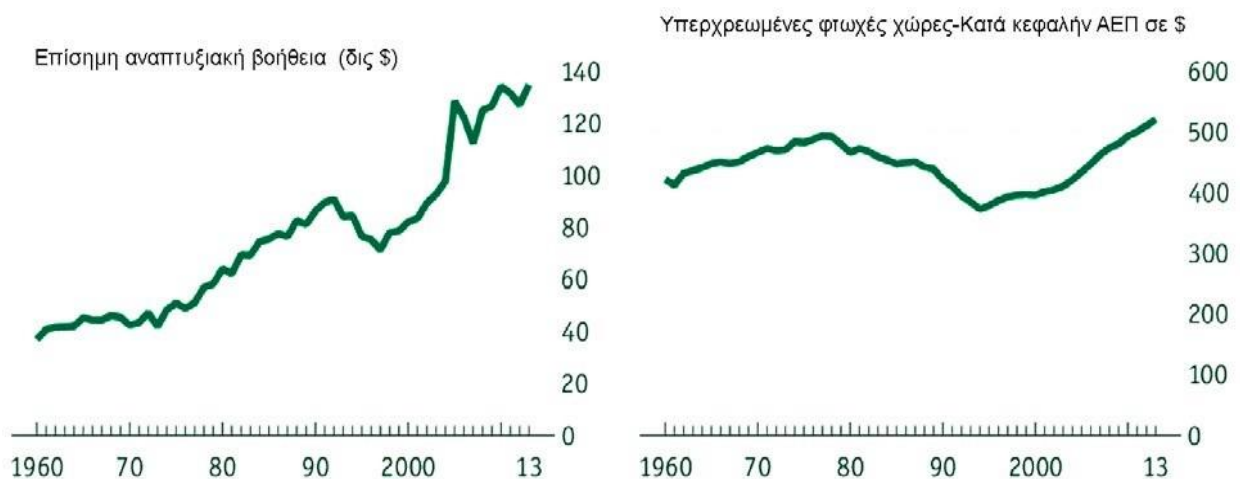
2. Πολυμερής είναι η βοήθεια που καταβάλλεται από μία χώρα δωρητή σε αποδέκτη οργανισμό ο οποίος συσσωρευτικά :

A. Ασκεί όλες ή μέρος των δραστηριοτήτων της υπέρ της ανάπτυξης ·

B. Είναι ένας διεθνής οργανισμός, ίδρυμα ή οργανισμός των οποίων τα μέλη είναι κυβερνήσεις ή ένα ταμείο του το οποίο διαχειρίζεται αυτόνομα ένας τέτοιος οργανισμός και

Γ. Συγκεντρώνει τις εισφορές ώστε να χάσουν την ταυτότητά τους (εθνική) και να αποτελέσουν αναπόσπαστο μέρος των χρηματοοικονομικών περιουσιακών του στοιχείων (DAC Statistical Reporting Directives-OECD. Org, 2010) Στο Διάγραμμα 2.1 φαίνεται η συνολική παγκόσμια EAB μεταξύ 1960 -2013 στις υπερχρεωμένες φτωχές χώρες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1
Εξέλιξη της συνολικής EAB 1960 - 2013

Πηγή: Image, (2014)

2.4.4 Διαχείριση χρέους και ελάφρυνση χρέους.

Για τις αναπτυσσόμενες χώρες με πολύ χαμηλό εισόδημα, το πρόβλημα του εξωτερικού χρέους μπορεί να αποτελεί το σημαντικότερο εμπόδιο της οποιας αναπτυξιακής προσπάθειας. Η αντιμετώπιση του προβλήματος του εξωτερικού χρέους των αναπτυσσομένων χωρών που στηρίχθηκε: στην ελάφρυνση των βαρών εξυπηρέτησης του χρέους, μείωση της καθαρής παρούσας αξίας (διαγραφή μέρους), αύξηση των μεταβιβάσεων πόρων προς αυτές και εφαρμογή προγραμμάτων μακροοικονομικής προσαρμογής από την μεριά των χρεωμένων

χωρών έδωσαν προοπτικές οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου (Κοτιός, 1998).

Η έννοια της βοήθειας όμως δεν παραμένει στάσιμη αλλά εξελίσσεται αντανακλώντας τις προτεραιότητες των δωρητών, τα αιτήματα των αποδεκτών αλλά και τις αντιλήψεις για την ανάπτυξη όπως αυτές προσδιορίζονται μέσα από το πολιτικό - οικονομικό περιβάλλον που οι εκάστοτε ιστορικές συγκυρίες διαμορφώνουν.

2.4.5 Διαχρονική προσέγγιση της αναπτυξιακής βοήθειας.

Η αρχή της παροχής βοήθειας εντοπίζεται στις αναπτυξιακές δραστηριότητες των αποικιακών δυνάμεων στα υπερπόντια εδάφη τους, στα θεσμικά όργανα και προγράμματα οικονομικής συνεργασίας που δημιουργήθηκαν υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ) μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (FÜHRER,1996) καθώς και του προγράμματος των ΗΠΑ (1947) για την ανασυγκρότηση της Ευρώπης, γνωστό ως Σχέδιο Marshall, που στο πλαίσιο του ψυχρού πολέμου τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια απογειώθηκε πραγματικά με την παροχή υψηλών χρηματικών ποσών (Thomas, 2007)

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ/IFM) (1945), η Παγκόσμια Τράπεζα (1945), η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) (1947) έθεσαν τα θεμέλια μιας φιλελεύθερης οικονομικής τάξης με βάση την επιδίωξη των ελεύθερων συναλλαγών (Thomas, 2007)

Το 1948 ιδρύεται ο Οργανισμός για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία (ΟΕΕΕ) που το 1960 μετονομάστηκε σε Οργανισμό για την Συνεργασία και την Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) (FÜHRER,1996) από τους δικαιούχους του προγράμματος Marshal.

Στις δεκαετίες του 1950 και 1960, η εξελισσόμενη αποαποικιοποίηση παράλληλα με την κλιμάκωση του ψυχροπολεμικού ανταγωνισμού συνέβαλαν στην αύξηση και επέκταση της παροχής βοήθειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο προωθώντας μέσω αυτής η κάθε πλευρά το δικό της αναπτυξιακό μοντέλο (Thomas, 2007).

Η δεκαετία του 1960 ανακηρύχθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη (ΗΕ) ως η «**δεκαετία της Ανάπτυξης**». Το 1960 ιδρύθηκε η Ομάδα Αναπτυξιακής Βοήθειας (Development Assistance Group/ DAG, που μετενομάστηκε τον ίδιο χρόνο σε Development Assistance Committee/ DAC και αποτελεί το κατ'έξοχή θεσμικό όργανο συντονισμού της αναπτυξιακής συνεργασίας. (FÜHRER,1996) .

Το 1961 στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ δημιουργείται το Ταμείο Ανάπτυξης(DD) με τον «κλάδο της χρηματοδότησης ανάπτυξης», που μετενομάσθηκε σε Διεύθυνση Αναπτυξιακής Βοήθειας (DAD) (1969) και στη συνέχεια σε Διεύθυνση Αναπτυξιακής Συνεργασίας (DCD) (1975) καθώς και τον «κλάδο τεχνικής συνεργασίας» υπεύθυνο τεχνικής βοήθειας προς τα κράτη μέλη, η μετέπειτα Τεχνική Επιτροπή Συνεργασίας (TECO) (Helmut FÜHRER,1996)

Το 1964 συνήλθε στην Γενεύη η Πρώτη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD) με σκοπό την παροχή, λύσεων στα προβλήματα του παγκόσμιου εμπορίου και ιδιαίτερα, μέσω της διεθνούς συνεργασίας, των αναπτυσσομένων χωρών. Οι συστάσεις περιλάμβαναν τον στόχο 1% του εθνικού εισοδήματος για τη μεταφορά οικονομικών πόρων από κάθε ανεπτυγμένη χώρα. (FÜHRER,1996) .

Το 1970 η Γενική Συνέλευση των ΗΕ διακηρύσσει την Δεύτερη Δεκαετία Ανάπτυξης των ΗΕ υιοθετώντας μια Διεθνή Στρατηγική Ανάπτυξης για τη Δεκαετία, συμπεριλαμβανομένου του στόχου 0,7% του ΑΕΠ, επίτευξης μέχρι τα μέσα της δεκαετίας για την ΕΑΒ.

Στις δεκαετίες του 1970 και 1980 σημειώθηκαν εντυπωσιακοί ρυθμοί ανάπτυξης για τις αναπτυσσόμενες (αλλά και αναπτυγμένες) χώρες, ταυτόχρονα όμως διευρύνθηκε και το χάσμα ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς. Για πολλά κράτη της υποσαχάριας Αφρικής η δεκαετία του 1980 έμεινε γνωστή ως «χαμένη δεκαετία».

Κατά την δεκαετία του 1990 δίνεται έμφαση στη συμμετοχική ανάπτυξη και το περιβάλλον με προώθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. Ταυτόχρονα συντελούνται ραγδαίες ανακατατάξεις σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο: κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων και του κρατικού οικονομικού σχεδιασμού, δημιουργία νέων κρατών, κυριαρχία των ΗΠΑ ως μοναδική υπερδύναμη και απελευθέρωση του εμπορίου. Με τις πολυάριθμες διασκέψεις των ΗΕ και κατά την δεκαετία αυτή διαμορφώθηκαν σταδιακά αναπτυξιακοί στόχοι που ενίσχυσαν τις συλλογικές προσπάθειες προετοιμάζοντας το περιβάλλον για την δημιουργία - κυρίως μετά το 2000 - του σύγχρονου κανονιστικού πλαισίου της ΔΑΣ.

2.5 Νομικό υπόβαθρο

2.5.1 Ο Καταστατικός Χάρτης ΟΗΕ

Η έννοια της διεθνούς αναπτυξιακής συνεργασίας έχει νομικό έρεισμα στον ίδιο τον Καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ.

Στο άρθρο 1. παραγ. 3 περιγράφεται: «η διεθνή συνεργασία για την επίλυση διεθνών προβλημάτων οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και ανθρωπιστικής φύσεως και για την ανάπτυξη και ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας » ως ένας από τους σκοπούς των ΗΕ. Το κεφάλαιο 9 αναφέρεται εξ ολοκλήρου στην Διεθνής Οικονομική και Κοινωνική Συνεργασία και ιδιαίτερα το άρθρο 55⁹ (UN Charter –the United Nations, 2017).

Η ανάγκη περισσότερης οργανωμένης παροχής βοήθειας συντέμνει στην προσπάθεια εξορθολογισμού και συντονισμού των επιμέρους προσπαθειών ώστε να καταστούν αποτελεσματικότερες. Οι κυριότερες απ' αυτές είναι:

2.5.2 Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας.

Με την έλευση της 2^{ης} Χιλιετίας στην συνέλευση των ΗΕ στη Νέα Υόρκη τον Σεπτέμβρη του 2000, η Διεθνής Κοινότητα δεσμεύθηκε να ενώσει τις προσπάθειες και να εντείνει την συνεργασία της προς ένα καλύτερο μέλλον για τον κόσμο υιοθετώντας τους 8 Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας /ΑΣΧ (Millennium Development Goals/MDGs) υλοποίησης τους έως το 2015 που αποτελούν και στόχους της αναπτυξιακής βοήθειας και οποίοι είναι:

1. Εξάλειψη της απόλυτης φτώχειας και πείνας
2. Επίτευξη σε παγκόσμιο επίπεδο της βασικής εκπαίδευσης

⁹ Άρθρο 55.

Αποβλέποντας στη δημιουργία συνθηκών σταθερότητας και ευημερίας, οι οποίες είναι αναγκαίες για να υπάρξουν μεταξύ των εθνών σχέσεις ειρηνικές και φιλικές, βασισμένες στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των λαών, τα Ηνωμένα Έθνη θα ευνοήσουν: α. την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου, εργασία για όλους και συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής προόδου και αναπτύξεως. β. τη λύση διεθνών προβλημάτων, οικονομικών, κοινωνικών, δημόσιας υγείας και άλλων συναφών, τη διεθνή πολιτιστική και εκπαιδευτική συνεργασία και γ. τον παγκόσμιο και αποτελεσματικό σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας.

UN Charter –the United Nations, (2017). Διαθέσιμο στην δ/νση <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>

3. Προώθηση της ισότητας των δύο φύλων και ενδυνάμωση της θέσης της γυναίκας
4. Μείωση της παιδικής θνησιμότητας
5. Βελτίωση της υγείας των μητέρων
6. Καταπολέμηση του HIV/AIDS, της ελονοσίας και άλλων ασθενειών
7. Εξασφάλιση της αειφορίας του περιβάλλοντος
8. Προώθηση μιας Παγκόσμιας Αναπτυξιακής Συνεργασίας ¹⁰

Από αυτούς τους στόχους που δεν επιτεύχθηκαν εξ ίσου όλοι έως το 2015 η καταπολέμηση της απόλυτης φτώχειας ήταν από τους πιο άμεσους και σημαντικούς (Πεσμαζόγλου, 2015).

2.5.3 Χρηματοδότηση Διεθνούς Ανάπτυξης «Συναίνεση Μοντερεΐ»

Στο Διεθνές Συνέδριο για τη Χρηματοδότηση για την Ανάπτυξη που έγινε το Μάρτη του 2002 στο Μοντερεΐ, οι αναπτυγμένες χώρες δεσμεύθηκαν να φτάσουν μέχρι το 2015 το στόχο του 0.7% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) τους ως Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια (ΕΑΒ) προς αναπτυσσόμενες χώρες.¹¹

Την ίδια χρονιά στη Βαρκελώνη, η Ε.Ε υιοθέτησε τις αποφάσεις του Μοντερεΐ και προχώρησε ακόμα πιο πέρα, υιοθετώντας τις «Δεσμεύσεις της Βαρκελώνης»¹²

¹⁰ UNITED NATIONS FOUNDATION, (2017). *Millennium Development Goals* [online]. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.unfoundation.org/what-we-do/issues/mdgs.html>

¹¹ Monterrey Consensus - the United Nations, (2002). *Monterrey Consensus on Financing for Development*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>

¹² Οι δεσμεύσεις είναι (α) Χρονοδιάγραμμα και μέσα για τον στόχο του 0.7% ΕΑΒ με ενδιάμεσους στόχους. (β) Βελτίωση της αποτελεσματικότητας μέσω συντονισμού και εναρμόνισης δραστηριοτήτων. (γ) Λήψη μέτρων εξάλειψης της δεσμευμένης βοήθειας. Για την υλοποίησή τους το 2005 στο Συμβούλιο της Ε.Ε και Κράτη- Μέλη συμφώνησαν ότι:(α) όσα Κράτη Μέλη δεν έφθασαν το επίπεδο του 0.51% να δεσμευθούν να το φτάσουν μέχρι το 2010 και 0,7% μέχρι (β) Τα εντασσόμενα στην Ε.Ε Κράτη Μέλη μετά το 2004 να αυξήσουν την ΕΑΒ σε 0.17% μέχρι το 2010 και 0.33% μέχρι το 2015. European Commission-PRESS RELEASES -PRESS Europa EU, (2002). Διαθέσιμο στην δ/ση http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-02-930_el.htm

2.5.4 Επίπεδα υλοποίησης – κρατική πολιτική – Διεθνείς Οργανισμοί – ΜΚΟ

Η διεθνής Αναπτυξιακή βοήθεια υλοποιείται από: 1. τους κρατικούς και 2. μη κρατικούς δρώντες.

1. Οι κρατικοί δρώντες

Οι χρηματικές ροές και άλλες μορφές βοήθειας από κάθε δωρήτρια χώρα διατίθεται απευθείας, προς τις αποδέκτριες χώρες με βάση τα εθνικά προγράμματα αναπτυξιακής βοήθειας και συνεργασίας¹³ και τους εθνικούς προϋπολογισμούς (διμερής βοήθεια). Επίσης διατίθενται μέσω πολυμερών διεθνών οργανισμών (πολυμερής βοήθεια) οι οποίοι υποστηρίζουν με προγράμματα και δράσεις τους τις αποδέκτριες χώρες.

2. Οι μη κρατικοί δρώντες. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται:

α) Οι Διεθνείς Οργανισμοί μέσω των οποίων παρέχεται πολυμερής βοήθεια. Οι κυριότεροι από τους πολλούς που εμπλέκονται στην διεθνή αναπτυξιακή συνεργασία είναι: ο ΟΗΕ, (United Nations), ο όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank Group), ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ/ OECD) το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ/IMF), ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) και - πάνω απ' όλα - η Ε.Ε.¹⁴

¹³ Τα εθνικά πρότυπα που ακολουθούνται στις χώρες του ΟΟΣΑ είναι:

Μοντέλο 1: Ενσωμάτωση στο Υπουργείο Εξωτερικών. Το Υπουργείο Εξωτερικών οδηγεί και είναι υπεύθυνο για την πολιτική και την εφαρμογή

Μοντέλο 2: Υπουργείο πολιτικής με ξεχωριστή υπηρεσία υλοποίησης. Διεύθυνση ή υπηρεσία συνεργασίας για την ανάπτυξη στο Υπουργείο Εξωτερικών οδηγεί και είναι υπεύθυνη τόσο για την πολιτική όσο και για την εφαρμογή

Μοντέλο 3: Υπουργείο πολιτικής με ξεχωριστή υπηρεσία υλοποίησης. Ένα υπουργείο έχει τη γενική ευθύνη για την πολιτική και ένας ξεχωριστός οργανισμός εκτέλεσης είναι υπεύθυνος για την εφαρμογή (συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών ανάπτυξης)

Μοντέλο 4: Υπουργείο / οργανισμός αρμόδιος για την πολιτική και την εφαρμογή. Ένα υπουργείο ή ένας οργανισμός εκτός του Υπουργείου Εξωτερικών είναι υπεύθυνος για την πολιτική και την εφαρμογή.

Faure, R., Long, C., and Prizzon, A. (2015). *Do organizational and political models for development cooperation matter for development effectiveness?* διαθέσιμο στην δ/νση https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi_-_assets/publications_-_opinion_-_files/9611.pdf

¹⁴ Η Ε.Ε παρέχοντας το 55% της συνολικής αναπτυξιακής βοήθειας είναι την πρώτη θέση παγκοσμίως. Βσιζόμενη στην Ευρωπαϊκή Συνάντηση για την Ανάπτυξη του 2005 αντανάκλα την θέληση των μελών της για **Μείωση της φτώχειας:** με επικέντρωση στους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χίλιετίας. **Ανάπτυξη βασισμένη**

β) Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Non - Governmental Organizations –NGOs) /ΜΚΟ συνιστούν πλέον νομιμοποιημένες οντότητες που αναλαμβάνουν το σχεδιασμό και υλοποίηση δράσεων που προωθούν την ευημερία των ανθρώπων (Σκλιάς και Χουλιάρας, 2002). Με τον συνεχώς αυξανόμενο και διευρυνόμενο ρόλο τους στις περιόδους ανθρωπιστικών κρίσεων κάνοντας σημαντικές εισφορές σε ανθρώπινους πληθυσμούς που πλήττονται από ένοπλες συγκρούσεις, φυσικές καταστροφές και φτώχεια, αλλά και εφαρμόζοντας ολοκληρωμένα αναπτυξιακά προγράμματα για την δημιουργία εισοδήματος μέσω γεωργικών δραστηριοτήτων, προώθησης προϊόντων, απόκτησης δεξιοτήτων τεχνογνωσίας, ικανοποίησης βασικών κοινωνικών αναγκών όπως, σχολεία, υγειονομικά κέντρα και δημιουργία θεσμών βιωσιμότητας, οι ανθρωπιστικές και αναπτυξιακές ΜΚΟ έχουν καταστεί φορείς ανάπτυξης συνεργασιών και εταιρικών σχέσεων που ξεπερνούν τα εθνικά όρια των κρατών δωρητών. Κάθε χρόνο διοχετεύονται στις αναπτυσσόμενες χώρες μέσω των ΜΚΟ, μεγάλα ποσά από κράτη (διμερής βοήθεια) αλλά και ιδιωτικές χορηγίες. Ολοένα και περισσότερο, διεθνείς οργανισμοί, όπως ΟΗΕ και Ε.Ε τις χρηματοδοτούν και τις συμβουλεύονται.(Σκλιάς και Χουλιάρας, 2002)¹⁵. Οι ΜΚΟ παράλληλα προσπάθησαν να συνδέσουν το αναπτυξιακό ζήτημα με ευρύτερα θέματα όπως, ανθρώπινα δικαιώματα και προστασία του περιβάλλοντος

2.6 Ιδιωτική πρωτοβουλία

Η ΕΑΒ αποτελεί μόνο ένα μέρος της διεθνούς βοήθειας . Ένα φαινόμενο που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια και αποκτά μεγάλη σημασία είναι η «ιδιωτικοποίηση της βοήθειας». Οι παράγοντες που συμβάλλουν σ' αυτό είναι τα μεταναστευτικά εμβάσματα και η ιδιωτική φιλανθρωπία (Χουλιάρας, 2013).

στις δημοκρατικές αρχές της ΕΕ: αποτελεσματική πολυμερής δράση, ειδικά μέσω των Η.Ε. **Υιοθέτηση της αρχής της ιδιοκτησίας:** οι αποδέκτριες χώρες είναι κύριοι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη τους, θεσπίζουν τις στρατηγικές και διαδικασίες ευθυγραμμισμένες με αρχές της. EUR-Lex Access to European UNION Law Europa EU. *Ευρωπαϊκή συνθήκη για την Ανάπτυξη* [Επίσημη εφημερίδα C46 της 24.2.2006] [online]. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:r12544>

¹⁵ Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ, κάθε χρόνο περισσότερο από 7 δισεκατομμύρια δολάρια διοχετεύονται μέσω των ΜΚΟ. Σε παγκόσμιο επίπεδο παρείχαν την δεκαετία του 1990 το 13% της αναπτυξιακής βοήθειας, ποσό μεγαλύτερο από αυτό που παρείχαν τα ΗΕ και για πολλές αποδέκτριες χώρες αποτελούν και την κύρια πηγή ξένου συναλλάγματος πχ. στην Κένυα. Σκλιάς, Π. και Χουλιάρας, Α (2002). *Η Γεωγραφία των μη Κυβερνητικών Οργανώσεων* στο Σκλιά, Π. και Χουλιάρας, Α (επιμ.) *Η Διπλωματία της Κοινωνίας των Πολιτών* Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 18

Τα εμβάσματα των μεταναστών έχουν εξελιχθεί σε μεγάλη πηγή πόρων των φτωχότερων χωρών και θεωρούνται η πιο αποτελεσματική μορφή βοήθειας καθώς κατευθύνονται απευθείας στον πληθυσμό των κρατών αποδεκτών χωρίς να μεσολαβούν κυβερνήσεις (συχνά διεφθαρμένες) ή δεσμευτικοί όροι.

Η ιδιωτική φιλανθρωπία διοχετεύεται μέσω διεθνών ΜΚΟ των οποίων ο αριθμός και οι πόροι που διαχειρίζονται αυξάνονται με ταχύτατο ρυθμό και σε πολλές των περιπτώσεων είναι μεγαλύτεροι από την αναπτυξιακή βοήθεια κρατών - δωρητών. Από κοινού τα μεταναστευτικά εμβάσματα και οι ιδιωτικές χορηγίες έχουν ξεπεράσει την κρατική βοήθεια σε παγκόσμιο επίπεδο και συνεχίζουν να αυξάνονται γεγονός που οδηγεί σε μία τάση «αποκρατικοποίησης» της διεθνούς αναπτυξιακής βοήθειας.

2.7 Η Αποτελεσματικότητα της βοήθειας (Aid Effectiveness).

Η αποτελεσματικότητα της κρατικής αναπτυξιακής βοήθειας (ο βαθμός εκπλήρωσης των στόχων της) δεν είχε μέχρι σήμερα αξιοσημείωτες επιπτώσεις ούτε στην παγκόσμια κατανομή εισοδήματος αλλά ούτε στην οικονομική μεγένθυση των περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών (Χουλιάρας, 1998). Παραταύτα συνέβαλε αποφασιστικά στην βελτίωση των κοινωνικών δεικτών τους (Χουλιάρας, 2004). Μέσω της βοήθειας καταπολεμήθηκαν δραστικά ασθένειες, όπως η ευλογιά και η πολιομυελίτιδα, κτίστηκαν σχολεία, υγειονομικά κέντρα, κατασκευάστηκαν συστήματα ύδρευσης πόσιμου νερού και δρόμοι. Επισιτιστικά προγράμματα έσωσαν εκατομμύρια άνθρωποι από την πείνα λόγω φυσικών καταστροφών ή διακρατικών και εμφύλιων συγκρούσεων. Ακόμα υποστηρίχθηκαν «αγροτικές καινοτομίες» όπως συστηματική άρδευση, χρήση νέων σπόρων, λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, μηχανών.

Οι αιτίες που συνέβαλλαν στην μειωμένη αποτελεσματικότητα, δεν ήταν μόνο η ανεπάρκεια πόρων, όπως υποστηρίχθηκε από οικονομικούς αναλυτές στην δεκαετία του 1950¹⁶, αλλά οι ευθύνες εντοπίζονται τόσο στους αποδέκτες όσο και τους δωρητές. (Χουλιάρας, 1998).

¹⁶ Σύμφωνα με τις οικονομικές αναλύσεις της δεκαετίας του 1950 η οικονομική μεγένθυση των αναπτυσσόμενων χωρών εμποδιζόταν κυρίως από την έλλειψη κεφαλαίων, λόγω ανεπαρκών αποταμιεύσεων και/ή μικρών συναλλαγματικών τους αποθεμάτων. Η διεθνής βοήθεια υποστήριξαν θα έλυνε αυτό το πρόβλημα και σταδιακά με τις κατάλληλες πολιτικές η βοήθεια θα οδηγούσε σε υψηλότερους ρυθμούς εσωτερικής αποταμίευσης και θα επιτύχαναν σύμφωνα με την έκφραση του Walt Rostow την «απογείωση»(take off). Δηλ. μια επανάληψη της επιτυχίας του Σχεδίου Marshall στις αναπτυσσόμενες χώρες. Χουλιάρας, Α. (1998). *Η Αποτελεσματικότητα της Αναπτυξιακής Συνεργασίας* στο Χουλιάρας, Α. (επιμ.), *Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα. σελ.43.

Από την πλευρά των αποδεκτών

Διαπιστώθηκε ότι πλήθος παραγόντων όπως, οι φτωχές οικονομικές υποδομές, η κακή εκπαίδευση οι ανεπαρκείς διοικητικοί και γραφειοκρατικοί μηχανισμοί, η έλλειψη πολιτικής σταθερότητας, η διαφθορά και η απουσία επιχειρηματικής «κουλτούρας» υποσκάπτουν σημαντικά τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης.

Από την πλευρά των δωρητών

Τα δομικά χαρακτηριστικά και οι θεσμικές αδυναμίες των αναπτυσσομένων χωρών δεν είναι οι μόνοι παράγοντες της μειωμένης αποτελεσματικότητας της βοήθειας. Η ΔΑΣ φανερώνει και τις προσδοκίες – κίνητρα των δωρητών που συμβάλλουν καταλυτικά στον βαθμό αποτελεσματικότητας της βοήθειας. Οι στόχοι των χωρών - δωρητών και οι παράγοντες διαμόρφωσης κινήτρων, όπως ο όγκος, η γεωγραφική κατεύθυνση, το είδος και η χρονική διάρκεια είναι συνάρτηση των προτεραιοτήτων κάθε υπηρεσίας σε σχέση με την πολιτική βούληση του κράτους –δωρητή και συνεπώς μεταβάλλονται (Τσαρδανίδης, 1998).¹⁷ Από την εποχή του Σχεδίου Marshall τα γεωπολιτικά κίνητρα χορήγησης της βοήθειας ήταν κυρίαρχα. Βασικός λόγος ύπαρξης της βοήθειας ήταν η εξυπηρέτηση αναγκαιοτήτων ασφάλειας και στενών συμφερόντων εξωτερικής πολιτικής.¹⁸ Την περίοδο του Ψυχρού πολέμου ελάχιστοι δωρητές έδιναν έμφαση στις πραγματικές ανάγκες των αναπτυσσομένων χωρών και ακόμη λιγότεροι συνέδεαν την παρεχόμενη βοήθεια με τις οικονομικές αποδόσεις των αποδεκτών. Συνέπεια, η κατασπατάληση της βοήθειας με την διατήρηση αυταρχικών και διεφθαρμένων καθεστώτων¹⁹ αλλά και την άνιση κατανομή μια και οι πιστώσεις δεν κατευθυνόταν σε

¹⁷ Πχ. για κάποιες η προώθηση εξαγωγών για άλλες η διασφάλιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.α καθώς και από την έκταση των ειδικότερων στόχων, που μπορεί να είναι μακροπρόθεσμοι ή όχι, να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο στρατηγικό σχεδιασμό ή να είναι περιστασιακοί και ευμετάβλητοι (Τσαρδανίδης, Χ. (1998). *Εξωτερική Πολιτική και Αναπτυξιακή βοήθεια. Τα κίνητρα των δωρητών* στο Χουλιάρας, Α. (επιμ.), «*Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21ο αιώνα*», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα. σελ.27

¹⁸ Η διαπίστωση ότι η αναπτυξιακή βοήθεια ικανοποιούσε τα εθνικά συμφέροντα των κρατών - δωρητών είναι έκδηλη απ' ότι κατευθυνόταν σε επιλεγμένες με πολιτικά κριτήρια χώρες που δεν κατατάσσονται στις ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες πχ. οι ΗΠΑ από το 1977 και μετά το 40% της βοήθειας δινόταν στο Ισραήλ και την Αίγυπτο, η Γαλλία αντίστοιχα σε υπερπόντια εδάφη της, η ΕΣΣΔ στην Κούβα, Βιετνάμ, Μογγολία. Ούτε όμως και στις πολύ φτωχές χώρες, αλλά το 41% σε χώρες μεσαίου εισοδήματος. Ακόμα αυτή εκπληρωνόταν όχι μόνο μέσω της επιβράβευσης με την παροχή βοήθειας, αλλά απειλώντας με διακοπή ή περιστολή αυτής ιδιαίτερα εάν θιγόταν συμφέροντα των δωρητών πχ η υλοποίηση από το Πακιστάν στα τέλη της δεκαετίας του 1980 πυρηνικού προγράμματος, παρά τις αντιρρήσεις των ΗΠΑ, διέκοψε μέρος της βοήθειας. Στον ίδιο σελ. 29 και 31

¹⁹ Την περίοδο του Ψυχρού πολέμου και οι δύο συνασπισμοί όχι μόνο βοήθησαν να διατηρηθούν στην εξουσία αυταρχικά και συχνά αιμοσταγή καθεστώτα όπως πχ οι ΗΠΑ ενίσχυσαν του Μάρκος στις Φιλιππίνες, του Σομόζα

κράτη με την μεγαλύτερη ανάγκη αλλά σ' εκείνα που πρόσφεραν περισσότερες ευκαιρίες επιρροής. (Χουλιάρας, 1998).

Και μετά το τέλος του διπολισμού οι γεωπολιτικές προτεραιότητες συνεχίζουν να προσδιορίζουν την γεωγραφική κατανομή της βοήθειας αλλά τα οικονομικά κίνητρα κερδίζουν έδαφος. Συνήθης είναι η πρακτική της «δεσμευμένης» (tied aid) βοήθειας, όπου αυτή δίδεται με τον όρο, άμεσα ή έμμεσα, να δαπανάται για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών που προέρχονται από τον δωρητή (Ταρσανίδης, 1998)²⁰. Σήμερα ολοένα και περισσότερο στις πολιτικές των δωρητών συναντάται «το κριτήριο της απόδοσης» (performance criterion), που συνδέει την βοήθεια με την προώθηση οικονομικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων την λεγόμενη «αιρεσιμότητα» (conditionality). Η «αιρεσιμότητα» έχει δύο μορφές: την οικονομική με την εφαρμογή προγραμμάτων διορθωτικής προσαρμογής (όπως υποτίμηση του νομίσματος, δημοσιονομική πειθαρχία, ιδιωτικοποιήσεις, και απελευθέρωση των αγορών) και την πολιτική με την υιοθέτηση θεσμικών μεταρρυθμίσεων (όπως, σεβασμό των κανόνων δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δημοκρατικών αρχών, καταπολέμηση της διαφθοράς και προστασία του περιβάλλοντος (Χουλιάρας, 1998). Αν και η σημασία της είναι σημαντική στην πορεία αφενός η έλλειψη συντονισμού λόγω διαφορετικών προσανατολισμών και προτεραιοτήτων των δωρητών αφετέρου λόγω πολιτικού κόστους η επιφανειακή και όχι ουσιαστική συμμόρφωση των αποδεκτών κατέστησε χαλαρή την εφαρμογή τους.

Η διαπίστωση ότι η βοήθεια δεν αρκεί από μόνη της να καταπολεμήσει την φτώχεια και να προωθήσει την ανάπτυξη ενέτεινε τις προσπάθειες για εκσυγχρονισμό, εμπάθυνση και διεύρυνση της συνεργασίας που σηματοδεύτηκαν από τα τέσσερα αξιοσημείωτα φόρουμ υψηλού επιπέδου για την αποτελεσματικότητα της βοήθειας, στη Ρώμη, το Παρίσι, την Άκρα

στην Νικαράγουα, του Μπαρέ στην Σομαλία, του Μομπούτου στο Ζαΐρ αυξάνοντας τη διαφθορά και επιδοτώντας την κακοδιαχείριση, αλλά συνέβαλαν και στη συνέχιση καταστροφικών πολιτικών (ιδιαίτερα στον πρωτογενή τομέα) δημιουργώντας κουλτούρα εξάρτησης στους αποδέκτες και δημιουργώντας έτσι ένα φαύλο κύκλο υποανάπτυξης. Χουλιάρας, Α. (1998). *Η Αποτελεσματικότητα της Αναπτυξιακής Βοήθειας* στο Χουλιάρας, Α. (επιμ.), *Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα. σελ. 56

²⁰ Οι αποδέκτες δεν έχουν την επιλογή να εκμεταλλευτούν τον ανταγωνισμό της αγοράς για φθηνότερες προμήθειες γεγονός που μειώνει την βοήθεια αλλά και δημιουργεί εξαρτήσεις πχ. τεχνική βοήθεια, ανταλλακτικά κλπ. Έχει υπολογισθεί ότι η δεσμευμένη βοήθεια μπορεί να μειώσει το όφελος του αποδέκτη έως και 30% (Τσαρδανίδης, Χ (1998) *Εξωτερική Πολιτική και Αναπτυξιακή βοήθεια: Τα κίνητρα των δωρητών* στο Χουλιάρας, Α (επιμ.), *Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα. σελ.57

και στο Μπουσάν το 2003, 2005, 2008 και 2011 αντίστοιχα όπου υιοθετήθηκαν αρχές²¹ διαμόρφωσης αποτελεσματικότερης βοήθειας στο εξελισσόμενο αναπτυξιακό πεδίο για να μετατρέψουν τις σχέσεις βοήθειας μεταξύ των χορηγών και των εταίρων σε πραγματικό όχημα για την αναπτυξιακή συνεργασία.

2.8 Ανακεφαλαίωση

Συνοψίζοντας, στο κεφάλαιο, η ΔΑΣ ερμηνεύεται ως μία συλλογική προσπάθεια με κανόνες για την αντιμετώπιση της ανάπτυξης στο παγκόσμιο διακρατικό σύστημα όπου η ανισότητα των φορέων του (κράτη) καθιστά την αλληλεπίδραση ασύμμετρη οδηγώντας και σε ασύμμετρη οικονομική ανάπτυξη και ευημερία που αποτυπώνεται σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες όπου το μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα επιβίωσης έως και καταστάσεις ακραίας φτώχειας. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των κρατικών και μη κρατικών υπερεθνικών δρώντων στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον που διαπνέεται από τις αρχές της νεοφιλελεύθερης οικονομικής και πολιτικής φιλοσοφίας δίνει την δυνατότητα η ίδια δομική δυναμική του - μέσω της συνεργασίας και της αλληλοκατανόησης - να οδηγήσει σε αποτελεσματική και δικαιότερη κατανομή αγαθών και υπηρεσιών σε όλο το πλάτος της παγκόσμιας οικονομίας. Οι πολιτικοί στόχοι όμως των δωρητών και τα γεωπολιτικά κίνητρα χορήγησης της βοήθειας μείωσαν τις δυνατότητες αποτελεσματικής διαχείρισης της μέχρι σήμερα. Το διαμορφούμενο μετά το τέλος του διπολισμού πολιτικό και κοινωνικό – οικονομικό περιβάλλον άρχισε να μεταβάλλει και τις προτεραιότητες των δωρητών προσανατολίζοντάς τις εκεί όπου τα οικονομικά συμφέροντα είναι μεγαλύτερα, ενώ τα πολιτικά κίνητρα εντοπίζονται στην

²¹ Rome Declaration (2003) Τίθενται οι αρχές της Αποτελεσματικότητας. Διαθέσιμο στην δ/ση Rome Declaration on Harmonisation <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/31451637.pdf>

Paris Declaration (2005): παρουσιάζονται πέντε θεμελιώδεις αρχές αποτελεσματικής βοήθειας και βελτίωσης της ποιότητας και των επιπτώσεων στην ανάπτυξη: **1.** Ιδιοκτησία **2.** Ευθυγράμμιση **3.** Εναρμόνιση **4.** Αποτελέσματα **5.** Διαθέσιμο στην δ/ση Paris Declaration <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm>

Accra Agenda for Action ,(2008): τονίζεται η ανάγκη εμβάθυνσης της εφαρμογής των στόχων του 2005 στη Διακήρυξη του Παρισιού, και η προτεραιότητα βελτίωσης. Διαθέσιμο στη δ/ση Accra Agenda for Action /AAA,(2008):<https://www.oecd.org/dac/effectiveness/45827311.pdf>

The Bussan Partnership For Effective Development Cooperation (2011). Καθιερώνει ένα συμφωνημένο πλαίσιο για την αναπτυξιακή συνεργασία μεταξύ παραδοσιακών δωρητών, αναπτυσσόμενες χώρες, αναδυόμενες οικονομίες,, τους BRICS, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και ιδιωτικής χρηματοδότησης..Διαθέσιμο στην δ/ση The Busan Partnership For Effective Development Cooperation <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/Busan%20partnership.pdf>

ικανοποίηση των νέων αναγκών της εξωτερικής πολιτικής, όπως της οικονομικής διπλωματίας, προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και του περιβάλλοντος και φυσικών πόρων (μιας κρίσιμης συνιστώσας προσδιορισμού αποτελεσματικής χρηματοδότησης) με βασική περιβαλλοντική παράμετρο την κλιματική αλλαγή, θέμα που θα μας απασχολήσει στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

3.1 Εισαγωγή

Η ανθρώπινη επίδραση στο κλιματικό σύστημα είναι σαφής και η πρόσφατη αλλαγή του κλίματος είχε εκτεταμένες επιπτώσεις στα ανθρώπινα και φυσικά συστήματα. Οι συνέπειες της ανθρωπογενούς κλιματικής αλλαγής εξαρτώνται όχι μόνο από την ανταπόκριση του γήινου συστήματος στις αλλαγές της ατμοσφαιρικής σύνθεσης αλλά και από τις κινητήριες δυνάμεις και αντιδράσεις των ανθρώπων μέσω αλλαγών στην τεχνολογία, οικονομία, τρόπο ζωής και πολιτική.

Στην παρούσα ενότητα θα εξετασθούν οι συνιστώσες μεταβολής του κλίματος, τα παρατηρητικά στοιχεία της αλλαγής καθώς και οι φυσικές, οικολογικές και κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της. Θα διερευνηθούν προβλέψεις μελλοντικής αλλαγής και οι προκύπτουσες επιπτώσεις, αλλά και δυνατότητες - στρατηγικές προσαρμογής και μετριασμού της μείωσης και διαχείρισης της κλιματικής μεταβολής. Τέλος θα επισημανθεί η απάντηση της διεθνούς κοινότητας στην παγκόσμια αυτή πρόκληση και οι πρωτοβουλίες που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση της.

3.2 Πως αλλάζει το κλίμα της Γης ?

Η αιτία της κλιματικής αλλαγής είναι η υπερβολική χρήση ορυκτών πόρων, όπως ο άνθρακας, λιγνίτης, πετρέλαιο και φυσικό αέριο που οι καύσεις τους απελευθερώνουν τεράστιες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) στην ατμόσφαιρα. Έτσι τα θερμοκηπικά αέρια που καλύπτουν την ατμόσφαιρα της Γης συγκρατούν ολοένα και περισσότερη ενέργεια που με την σειρά της, αυξάνει την μέση θερμοκρασία του πλανήτη.

Η ανθρώπινη παρέμβαση στον φυσικό κύκλο του CO₂ τα τελευταία 150 χρόνια υπήρξε καθοριστική. Η απερίσκεπτη καύση ορυκτών καυσίμων, σε συνδυασμό με την αποψίλωση

των δασών που απορροφούν θερμοκηπικά αέρια αύξησαν την συγκέντρωση CO₂ στην ατμόσφαιρα με ταχύτητα που ν' αδυνατούν τα φυσικά συστήματα να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα.

3.3 Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής που έχουν ήδη παρατηρηθεί Μετρήσιμο αντίκτυπο.

Σήμερα οι δορυφορικές παρατηρήσεις και τεχνολογικές εξελίξεις έδωσαν την δυνατότητα συλλογής και ακριβέστατης μελέτης στοιχείων και πληροφοριών για τον πλανήτη και το κλίμα. Τα δεδομένα τους αποκαλύπτουν ότι το κλίμα της Γης αλλάζει και πολλές από τις παρατηρούμενες αλλαγές είναι άνευ προηγουμένου εδώ και δεκαετίες έως χιλιετίες. Τα στοιχεία προκύπτουν από τις αλλαγές στην επιφανειακή, ατμοσφαιρική και ωκεάνια θερμοκρασία, στην χιονοκάλυψη, στους πάγους, στην στάθμη της θάλασσας και την ποσότητα των υδρατμών προκαλώντας επιπτώσεις σε ανθρώπινα και φυσικά συστήματα υποδεικνύοντας έτσι την ευαισθησία τους στο μεταβαλλόμενο κλίμα.

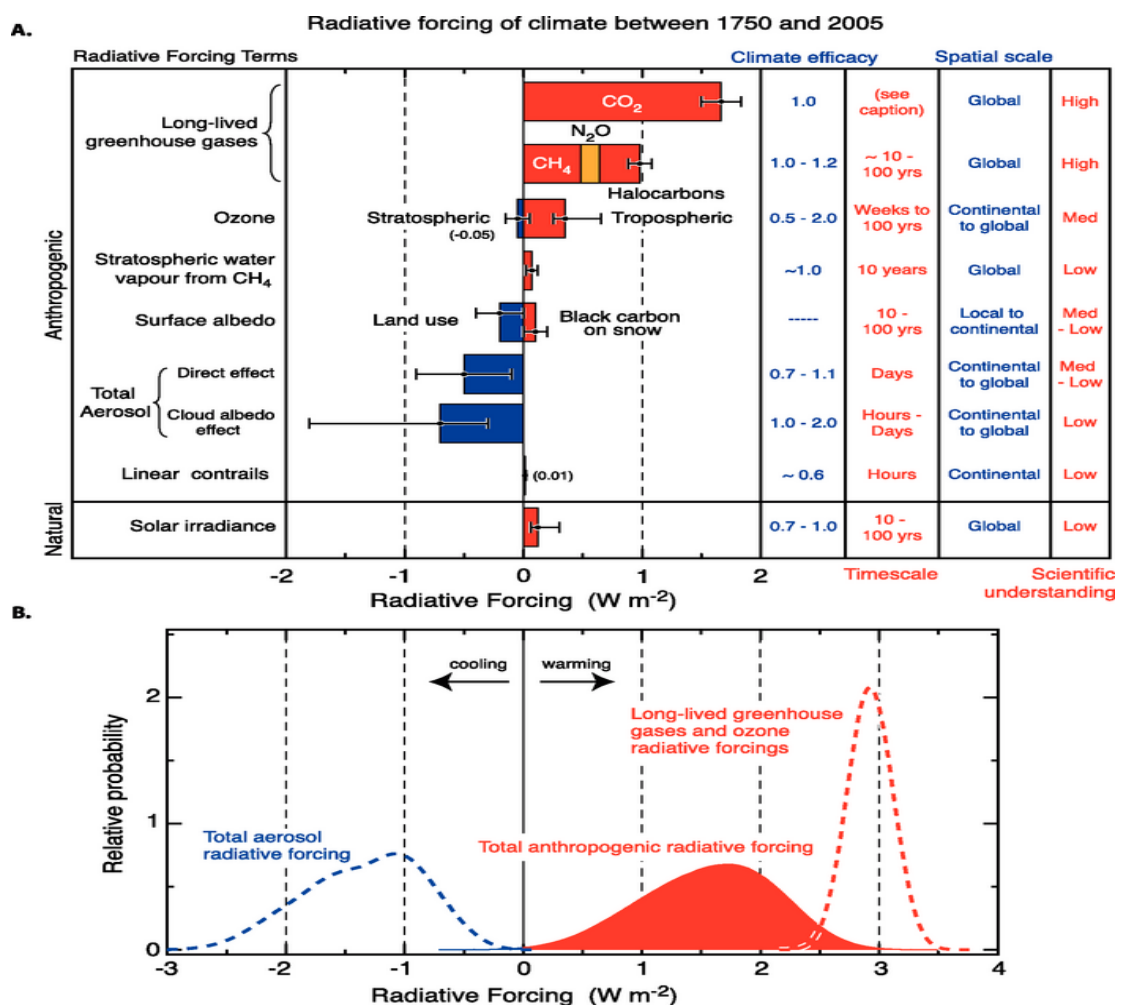
Η άνοδος στη μέση παγκόσμιας θερμοκρασίας είναι η πιο χαρακτηριστική ένδειξη της κλιματικής αλλαγής. Από το 1850 η συνολική μέση αύξηση της επιφανειακής θερμοκρασίας είναι 0,78° C. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, τα φύλλα πάγου της Γροιλανδίας και Ανταρκτικής χάνουν μάζα. Με την αύξηση της θερμοκρασίας συμβαδίζουν οι παρατηρούμενες αυξήσεις στην θαλάσσια στάθμη, των μειώσεων της έκτασης του χιονιού και πάγου και αύξησης της αλατότητας των ωκεανών με επιπτώσεις την όξυνση τους, - κατά 26% στην βιομηχανική εποχή – και μειώσεων συγκεντρώσεων οξυγόνου σε παράκτια ύδατα και ωκεάνιες περιοχές, επεκτείνοντας τις ελάχιστες ζώνες τροφικού οξυγόνου τις τελευταίες δεκαετίες. Οι παρατηρούμενες μεταβολές στις βροχοπτώσεις, το λιώσιμο χιονιού και πάγου επηρεάζουν τους υδάτινους πόρους ποσοτικά και ποιοτικά. Στην βιοποικιλότητα παρατηρήθηκε: μετατόπιση της γεωγραφικής εμβέλειας πολλών ειδών, μεταβολές των εποχικών δραστηριοτήτων, μεταναστευτικών προτύπων και αφθονίας τους, αλλά και εξαφανίσθηκαν είδη των τελευταίων εκατομμυρίων χρόνων. Η αυξανόμενη συχνότητα ή ένταση ξηρασιών και καταιγίδων επηρέασαν αρνητικά αποδόσεις γεωργικών εκμεταλλεύσεων (σίτου, καλαμποκιού)σε πολλές περιοχές και συνολικά παγκοσμίως, προκαλώντας αύξηση των τιμών τροφίμων και σιτηρών που υποδηλώνει την ευαισθησία των αγορών σε ακραίες κλιματολογικές συνθήκες μεταξύ των άλλων παραγόντων. Η επιβάρυνση στην ανθρώπινη υγεία είναι ακόμα μικρή. Ωστόσο, έχει αυξηθεί η θνησιμότητα λόγω

θερμότητας και οι μεταβολές θερμοκρασίας και βροχοπτώσεων έχουν μεταβάλει την κατανομή ορισμένων ασθενειών που μεταδίδονται από το νερό και φορέων μολυσματικών ασθενειών (IPCC, 2014α).

Αποτελεί ζήτημα όμως αν η αλλαγή οφείλεται στην φυσική κλιματική ποικιλομορφία ή επιβλήθηκε από τις ανθρώπινες δραστηριότητες (Emanuel, 2008). Η κλιματική αλλαγή προκαλείται από κάποια μεταβολή της ροής ακτινοβολίας. Οι συγκεντρώσεις των θερμοκηπικών αερίων από την προβιομηχανική εποχή είναι γνωστές από απευθείας μετρήσεις ή από καταγραφές πυρήνων πάγου. Σχετική απεικόνιση στο Διάγραμμα 3.1

Διάγραμμα 3.1

Εξαναγκασμένη ακτινοβολία στο κλίμα μεταξύ 1750 και 2005

Πηγή (IPCC, 2007).

Συνεπώς, η τροποποίηση του ισοζυγίου ακτινοβολίας μπορεί να εκτιμηθεί με μεγάλη ακρίβεια.

Υπολογίζεται ότι οι συγκεντρώσεις των θερμοκηπικών αερίων παρουσιάζουν σημαντική αύξηση (30% για το CO₂) από το 1750 έως σήμερα που προήλθε απευθείας από την ενέργεια (47%), τη βιομηχανία (30%), των μεταφορών (11%) και των κτιρίων (3%). με αποτέλεσμα να θερμαίνει την Γη .Το φαινόμενο αυτό καλείται ενισχυμένο φαινόμενο του θερμοκηπίου και ουσιαστικά προκαλεί την αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη. Συνεπώς οι αυξανόμενες εκπομπές θερμοκηπικών αερίων που προκαλούνται από την χρήση ορυκτών καυσίμων, βιομάζας και αποψίλωσης των δασών με σημαντικότερο το διοξείδιου του άνθρακα.²²είναι ανθρωπογενείς. (Κατσαφάδος, Π. και Μαυροματίδης, Η., 2015) .

3.4 Κλιματική μελλοντική αλλαγή – Αναμενόμενες επιπτώσεις και μελλοντικοί περιβαλλοντικοί κίνδυνοι. Περιβάλλον, φυσικοί πόροι και οικοσυστήματα.

Κλιματική μελλοντική αλλαγή

Οι προβλέψεις μελλοντικών κλιματικών αλλαγών βασίζονται σε υπολογιστικά κλιματικά μοντέλα προσομοίωσης συνδεδεμένα με εκτιμήσεις των επιπέδων θερμοκηπικών εκπομπών. Περιλαμβάνονται στις πενταετής εκθέσεις της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (Intergovernmental Panel on Climate Change/IPCC)²³, και αποτελούν τις σημαντικότερες επιστημονικές αξιολογήσεις γνώσεων αυτής και των συνεπειών της ,και συνοψίζονται στην: Μεταβολή της μέσης επιφανειακής θερμοκρασίας:: αύξηση μεταξύ 0,3 C

²² Η αύξηση του CO₂ ανθρωπογενούς προέλευσης διαπιστώνεται, απο την μεταβολή αναλογίας CO₂ με τα βαρέα και ελαφριά άτομα άνθρακα, που αποδίδεται αποκλειστικά στον άνθρακα των ορυκτών καυσίμων. Επιπλέον, η αύξηση του CO₂ μείωσε την αναλογία οξυγόνου - αζώτου στην ατμόσφαιρα λόγω κατανάλωσης οξυγόνου στην αυξανόμενη ατελή καύση ορυκτών καυσίμων. Κατσαφάδος, Π. και Μαυροματίδης, Η., (2015). *Εισαγωγή στη Φυσική της Ατμόσφαιρας και την Κλιματική Αλλαγή Copyright©ΣΕΑΒ* .Διαθέσιμο στη δ/ση https://eclass.hua.gr/modules/document/file.php/GEO102/%CE%A3%CF%8D%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1/00_master%20document_9926.pdf σελ. 236

²³ Η IPCC ιδρύθηκε το 1988 από τον Παγκόσμιο Μετεωρολογικό Οργανισμό (World Meteorological Organization - /WMO) και το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environment Programme/ - UNEP) με σκοπό την αξιολόγηση της υπάρχουσας επιστημονικής γνώσης για τη μελέτη της κλιματικής αλλαγής, δράσεις για την αντιμετώπιση των ενδεχόμενων κινδύνων. IPCC, (2017). *About IPCC*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.ipcc.ch/>

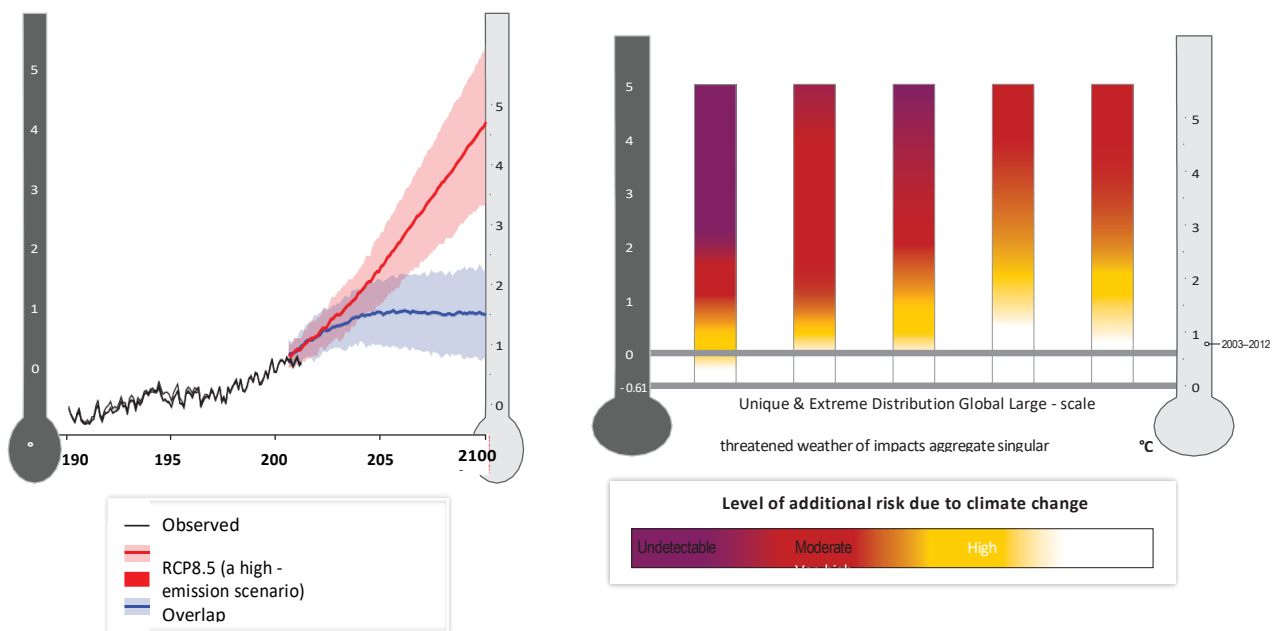
και 0,7 C για την περίοδο 2016 - 2035 (σε σχέση 1986 - 2005), με συχνότερα ακραία φαινόμενα σε ημερήσια και εποχιακά χρονοδιαγράμματα

Η μεταβολή καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις σωρευτικές εκπομπές CO₂ και θερμοκηπικών αερίων που ποικίλλουν, ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και την πολιτική για το κλίμα.

Μεταβλητότητα των βροχοπτώσεων : αύξηση στα μεγάλα γεωγραφικά πλάτη και μεσαία του συστήματος των μουσώνων με ένταση ακραίων φαινομένων (τυφώνες) στις τροπικές περιοχές και μείωση στις μεσογειακές και υποτροπικές περιοχές. Επίσης αναμένεται μεταβολή της θαλάσσιας στάθμης των ακτών (πιθανότητα 70%) στο ± 20% του παγκόσμιου μέσου όρου και εμφάνιση ακραίων επιπέδων σε ορισμένες περιοχές, έως το 2100. Μία συνοπτική προοπτική κινδύνων σχετικών τους κλίματος απεικονίζεται στο Διάγραμμα 3.2 .

Διάγραμμα 3.2

Συνολική προοπτική για κινδύνους που σχετίζονται με το κλίμα.

Σημείωση: δεξιά εμφανίζονται λόγοι ανησυχίας για αύξηση κλιματικής. Οι προοπτικές προβλεπόμενης παγκόσμια μέσης ετήσιας επιφανειακής θερμοκρασίας συγκρινόμενες με το παρελθόν εμφανίζονται αριστερά.

Πηγή: Summary for Policymakers-IPCC, (2014α)

Αναμένεται συνέχιση της θέρμανσης, όξυνσης και μείωσης της περιεκτικότητας διαλυμένου οξυγόνου των ωκεανών.

Μείωση της χιονόπτωσης στο βόρειο ημισφαίριο κατά 7% - 25% και του συνολικού όγκου των παγετώνων από 35% έως 85%,(εκτός Ανταρκτικής και Γροιλανδίας). Ιδιαίτερα η Αρκτική προβάλλεται ακόμα και σταδιακά απαλλαγμένη πάγου. (IPCC, 2014β) .

Αναμενόμενες Επιπτώσεις και μελλοντικοί περιβαλλοντικοί κίνδυνοι. Περιβάλλον - Φυσικοί πόροι και οικοσυστήματα.

Οι αναμενόμενες επιπτώσεις συμβαδίζουν με την αύξηση (ρυθμού και μεγέθους) των διαστάσεων της κλιματικής αλλαγής και οι κίνδυνοι αξιολογούνται από την αλληλεπίδραση της ευπάθειας κοινωνιών και οικοσυστημάτων και της ικανότητας προσαρμογής τους. Η φυσική παγκόσμια κλιματική αλλαγή με ρυθμούς χαμηλότερους της σημερινής ανθρωπογενούς, προκάλεσε σημαντικές μετατοπίσεις οικοσυστημάτων και εξαφάνιση ειδών τα τελευταία εκατομμύρια χρόνια, συνεπώς, αναμένεται ενίσχυση των υφιστάμενων κινδύνων και δημιουργία νέων για φυσικά και ανθρώπινα συστήματα.

3.5 Ανθρώπινη προσαρμογή στις κλιματικές αλλαγές.

Υπάρχουν πολλές επιλογές προσαρμογής και μετριασμού στην κλιματική μεταβολή. Είναι ανεπαρκείς τους μόνες τους γιατί δρουν σ' ένα πλαίσιο πολλαπλών στόχων. Η αποτελεσματικότητα εξαρτάται από πολιτικές και συνεργασία σε όλες τις κλίμακες που δρουν συνδυαστικά με άλλους κοινωνικούς στόχους όπως, παράγοντες διακυβέρνησης, ρύθμιση θεσμών, καινοτομία και επενδύσεις σε φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες και υποδομές, μέσα διαβίωσης και επιλογές τρόπου ζωής Αυτές μπορούν να αξιοποιήσουν από κοινού τα οφέλη και την διαχείριση συμβιβασμών ενίσχυσης της ανθεκτικότητας φυσικών και ανθρώπινων συστημάτων, με παράλληλη μείωση των δαπανών μετριασμού. Το εύρος της αποτελεσματικότητας τους προσδιορίζουν και περιορισμοί όπως, η αύξηση πληθυσμού και αστικοποίηση, το έλλειμμα γνώσης, οι αποκλίσεις σε κοινωνικές – πολιτιστικές αξίες και πολιτικές συμπεριφορές, η έλλειψη χρηματοδότησης, η ανεπαρκής τεχνολογία, η ποσότητα και ποιότητα φυσικών πόρων και η ανισότητα.

Ακόμα, ορισμένες επιλογές προσαρμογής ενδέχεται να έχουν αρνητικές παρενέργειες που συνεπάγονται συμβιβαστική αντίληψη με άλλους στόχους μετριασμού ή ευρύτερους αναπτυξιακούς. Παράδειγμα, ενώ η χρήση κλιματισμού διατηρεί θερμική άνεση ή η αφαλάτωση ενισχύει την ασφάλεια των υδάτινων πόρων, ταυτόχρονα αυξάνονται ενεργειακή ζήτηση και εκπομπές θερμοκηπικών αερίων.

Βασική παράμετρος και η κοινωνική αποδοχή που επηρεάζει τα κίνητρα ή και εξαρτώνται, από περιφερειακά κατάλληλες αλλαγές στον τρόπο ζωής και συμπεριφορές ανάπτυξης, που έχουν σημαντική επίδραση στην χρήση ενέργειας και εκπομπών θερμοκηπικών αερίων διαφοροποιώντας την δυνατότητα και τον βαθμό συναίνεσης στην προσαρμογή. Για παράδειγμα, οι αναπτυσσόμενες χώρες με χαμηλό εισόδημα έχουν μικρότερες οικονομικές, τεχνολογικές και θεσμικές δυνατότητες προσαρμογής σε χαμηλές εκπομπές άνθρακα καθώς και διεξόδους ανάπτυξης φιλικής προς το κλίμα. Αλλά και για τις αναπτυγμένες που έχουν μεγαλύτερες, το δυναμικό αυτό δεν μεταφράζεται απαραίτητως σε εφαρμογή επιλογών προσαρμογής και μετριασμού.

Παραταύτα υπάρχουν επιλογές και δυνατότητες για κοινά οφέλη και ευκαιρίες στο πλαίσιο ευρύτερων στρατηγικών στόχων και σχεδίων ανάπτυξης, όπως στους τομείς:

Υδάτινοι πόροι : αύξηση εφοδιασμού με χρήση αποδοτικών τεχνολογιών, όπως αφαλάτωση, ανακύκλωση του νερού / επαναχρησιμοποίηση.

Γεωργία: προώθηση βιοτεχνολογίας και γενετικά τροποποιημένων καλλιεργειών, επιδοτούμενη βοήθεια για την ξηρασία, ασφάλιση των καλλιεργειών και βελτίωση απόδοσης τους με την χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων.

Βιοποικιλότητα: ενίσχυση της ικανότητας φυσικής προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες κλιματικές συνθήκες με υποβοήθηση μετανάστευσης και προστασίας των ενδιαιτημάτων και ευπαθών ειδών.

Παράκτια συστήματα και χαμηλές περιοχές: συστήματα δόμησης (τοίχους στις ακτές) για προστασία ανθρώπων και περιουσιακών στοιχείων από διάβρωση και πλημμύρες και πολιτικές μετανάστευσης από περιοχές χαμηλού υψόμετρου (IPCC, 2014γ) .

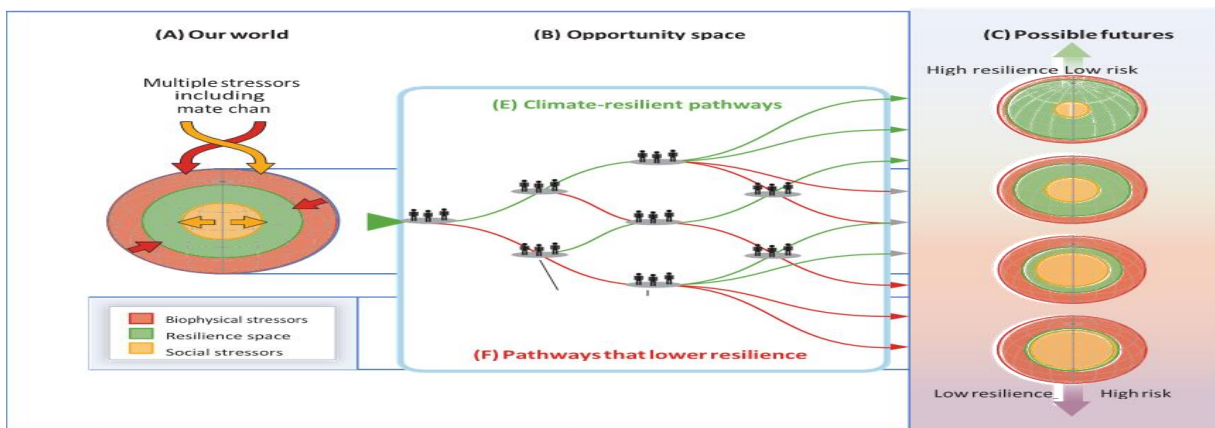
3.6 Πώς μπορεί η ανθρώπινη κοινότητα να δημιουργήσει κίνητρα για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Μέσα πολιτικής και στρατηγικές

Οι παρατηρούμενες κλιματικές αλλαγές και οι επιπτώσεις τους (παραγ. 3.2 - 3.4) συνετέλεσαν στην βαθμιαία συνειδητοποίηση της διεθνούς κοινότητας ότι την οικονομική ανάπτυξη την προσδιορίζει το πεπερασμένο περιβάλλον του πλανήτη και αστάθμητοι κίνδυνοι τεχνολογικών παρενεργειών. Έτσι προέκυψε η ανάγκη για ενσωμάτωση της οικονομικής ανάπτυξης στην διαχείριση των φυσικών πόρων με παράλληλη προστασίας της κοινωνικής ισότητας. Εισήχθη

για πρώτη φορά από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development – WCED) (Commission on Sustainable Development - Earth, 2002), με τη μελέτη "Το Κοινό μας Μέλλον" (1987), γνωστή και ως έκθεση Brundtland (Brundtland Report) που ήταν και κεντρική στη διαμόρφωση των συζητήσεων κατά τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών του 1992 για το περιβάλλον και την Ανάπτυξη (United Nations Conference on Environment and Development –UNCED), επίσης γνωστή ως Συνάντηση Κορυφής της Γης (Report of the United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro, 3 – 14, 1992). Προβλήθηκε ως η δυνατότητα της ανθρωπότητας να καταστήσει την ανάπτυξη αιεφόρο/ βιώσιμη (sustainable development) ώστε να ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίζουν τις δικές τους. Η έννοια της συνεπάγεται περιορισμούς που επιβάλλονται από την παρούσα κατάσταση της τεχνολογίας και κοινωνικής οργάνωσης των περιβαλλοντικών πόρων και της ικανότητας της βιόσφαιρας να απορροφά τις επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας (Brundtland Report , 1987). Παραδείγματα στρατηγικών και δράσεων αιεφόρου ανάπτυξης απεικονίζονται στο Διάγραμμα 3.3 .

Διάγραμμα 3.3

Χώροι ευκαιρίας και φιλικών προς το κλίμα διαδρομών.

Πηγή: Summary for Policymakers-IPCC, (2014 β)

Στην διάσκεψη για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, στο Ρίο το 1992, καθορίστηκαν οι στόχοι και προτεραιότητες της αναγκαίας περιβαλλοντικής και αναπτυξιακής πολιτικής σε διεθνές επίπεδο. Το 1993 η Γενική Συνέλευση καθιέρωσε την Επιτροπή για την Αειφόρο Ανάπτυξη (CSD), ως υψηλότερο πολιτικό όργανο των Ηνωμένων Εθνών επιφορτισμένο με

την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής των αποτελεσμάτων του Ρίο, συμπεριλαμβανομένης της Agenda 21.

Στην διακήρυξη των στόχων της Χιλιετίας η προστασία του περιβάλλοντος ήταν ένας από τους στόχους της (UNITED NATIONS FOUNDATION, 2012).

Η Παγκόσμια Διάσκεψη του 2002 για την Αειφόρο Ανάπτυξη στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, δέκα χρόνια μετά το Ρίο, αποτίμησε τα αποτελέσματα προωθώντας το Σχέδιο Εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ (European Parliament, 2004) με ενσωματωμένα τις τρεις διαστάσεις – κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική της Αειφόρου Ανάπτυξης σ' όλα τα επίπεδα αναπτυξιακής πολιτικής. Το 2012 στην Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη (Ρίο+ 20) «Το μέλλον που θέλουμε» (UNDP United Nations, 2012), συστάθηκε το Πολιτικό Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου για την αειφόρο ανάπτυξη (αντικαθιστώντας την CSV). Επίσης αποφασίσθηκε η έναρξη μιας διαδικασίας για την ανάπτυξη ενός συνόλου Αειφόρου Ανάπτυξης Στόχων (SDGs), ως συνέχεια των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας και σύγκλισης τους με την αναπτυξιακή ατζέντα μετά το 2015. Στις 25 Σεπτεμβρίου 2015, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε την καθολική, ολοκληρωμένη και μετασχηματιστική Ατζέντα 2030 (United Nations, 2005) για την Αειφόρο Ανάπτυξη, με ένα σύνολο 17 Αειφόρου Ανάπτυξης Στόχων (SDGs) και 169 (SDG 2) συνδεδεμένους, όπου καλεί τις χώρες να τερματίσουν την πείνα και επισιτιστική ανασφάλεια και να προωθήσουν την βιώσιμη ανάπτυξη.

Συγκεκριμένοι στόχοι της αειφόρου ανάπτυξης είναι:

Προώθηση λιγότερης ενεργειοβόρου και δικαιότερης κοινωνικά οικονομικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η φτώχεια μειώνει τις δυνατότητες συνετής χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων εκτείνοντας πιέσεις στο περιβάλλον. Ικανοποίηση βασικών αναγκών του αυξανόμενου πληθυσμού τους και δημογραφική σταθεροποίηση ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις του όπου οι ελλείψεις είναι ιδιαίτερα οξείες ώστε να καταστούν αυτές περισσότερο βιώσιμες .

Διατήρηση και αναβάθμιση των φυσικών πόρων, που πιέζονται από υψηλή κατανάλωση στις βιομηχανικές χώρες, σε συνδυασμό με τον αυξανόμενο πληθυσμό και κατανάλωση των αναπτυσσόμενων χωρών. Προώθηση εναλλακτικών μεθόδων παραγωγής και προϊόντων

τεχνολογικά φιλικότερων προς το περιβάλλον για εξοικονόμηση ενέργειας (ανακύκλωση, αιολική ενέργεια. κλπ.) και μείωση της ατμοσφαιρικής και υδατικής ρύπανσης.

Σύγκλιση οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, μέσω αποδοχής της κοινωνικής ευθύνης, αναγνώρισης των ορίων της επιστήμης και τεχνολογίας στην επίλυση των προβλημάτων, αναγνώρισης των μακροπρόθεσμων συνεπειών των σημερινών αποφάσεων επισημαίνοντας ότι η αειφορία απαιτεί ευρύτερη συμμετοχή στις ευθύνες και αποφάσεις και πρόσβαση των πολιτών στις πηγές πληροφοριών.

Ωστόσο, οι περιβαλλοντικές πολιτικές των διαφόρων χωρών παραμένουν πολύ διαφορετικές και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής συνειδητοποίησης.

3.7 Ανακεφαλαίωση

Πλήθος επιστημονικών ερευνών υποστηρίζουν ότι η κλιματική αλλαγή είναι αναμφισβήτητη και συνδέεται με ανθρωπογενείς αιτίες. Οι παρατηρούμενες αλλαγές εντοπίζονται στην αύξηση της επίγειας, θαλάσσιας και ατμοσφαιρικής θερμοκρασίας, της θαλάσσιας στάθμης, όξυνσης των ωκεανών και μείωση χιονοπτώσεων και πάγου. Προσδιορίζουν τις ήδη παρατηρούμενες επιβλαβείς επιπτώσεις στα ανθρώπινα και φυσικά οικοσυστήματα από την ανθρωπογενή παρέμβαση στο κλίμα και επισημαίνουν την μελλοντική δυναμική επιδείνωσης αυτών, εάν δεν ενταχθεί η περιβαλλοντική παράμετρος σε όλες τις διαστάσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Αυτές συνετέλεσαν να συνειδητοποιήσει η διεθνής κοινότητα ότι τα όρια οικονομικής μεγέθυνσης προσδιορίζονται από τα πεπερασμένα όρια του πλανήτη, υποστηρίζοντας την με πλήθος πρωτοβουλιών. Ωστόσο, υπάρχει διάσταση απόψεων της σύγκλισης οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων στην διαδικασία οικονομική μεγένθυσης, ιδιαίτερα της υποβοηθούμενης – μέσω της αναπτυξιακής συνεργασίας – των αναπτυσσόμενων χωρών, ζήτημα που θα προσεγγίσουμε στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Διασύνδεση Κλιματικής Αλλαγής και Ανάπτυξης

4.1 Εισαγωγή

Η κλιματική αλλαγή και αναπτυξιακή συνεργασία είναι δύο παγκόσμια ζητήματα εν εξελίξει εγγενώς συνδεδεμένα. Η οικονομική ανάπτυξη των φτωχών χωρών μπορεί να επιταχύνει την

κλιματική αλλαγή, που με την σειρά της, μπορεί να εμποδίσει την περαιτέρω ανάπτυξη τους εγκλωβίζοντας τις, το ελάχιστο, στα σημερινά πρότυπα ανισότητας, καθώς η κλιματική αλλαγή θα επιδεινώνεται. Ο στόχος προστασίας των κλιματικών επιπτώσεων κατά τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης δεν είναι εύκολος με βασικότερο λόγο την εμπλοκή στην χρηματοδοτική διαδικασία και άλλων δρώντες πέραν του κράτους.

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετασθούν οι υφιστάμενες διαδικασίες χρηματοδότησης για το κλίμα και τις επιπτώσεις του, η διάσταση του στην χρηματοδοτούμενη αναπτυξιακή βοήθεια καθώς οι παγκόσμιες εμπορικές και επενδυτικές διαδικασίες προς αυτές τις κατευθύνσεις. Θα εξετασθεί η αμφίδρομη σχέση κλιματικής αλλαγής και αναπτυξιακής συνεργασίας και η συμβιωτική τους δυνατότητα και προοπτική. Επισημαίνοντας τα προβαλλόμενα επιχειρήματα υπέρ και κατά της ενσωμάτωσης τους θα επιχειρηθεί να εκτιμηθεί εάν η κλιματική παράμετρος επηρεάσει τα κίνητρα των κρατών δωρητών στην βοήθεια προς τον αναπτυσσόμενο κόσμο.

4.2 Χρηματοδότηση για τους στόχους της κλιματικής αλλαγής – Τομείς που απευθύνονται – Στατιστικά στοιχεία

Οι στρατηγικές χρηματοδότησης δράσεων για το κλίμα αναπτύχθηκαν κυρίως από τις αναπτυσσόμενες χώρες, δεσμευμένες με την Σύμβαση/ Πρωτόκολλο του Κιότο για περιορισμό εκπομπής θερμοκηπικών αερίων, στοχεύοντας έτσι στην άμβλυση της ανθρωπογενούς κλιματικής αλλαγής. Στο πλαίσιο του Πρωτοκόλλου θεσπίστηκαν και μηχανισμοί μείωσης του κόστους χρηματοδότησης επίτευξης τους. Σύμφωνα μ' αυτούς:

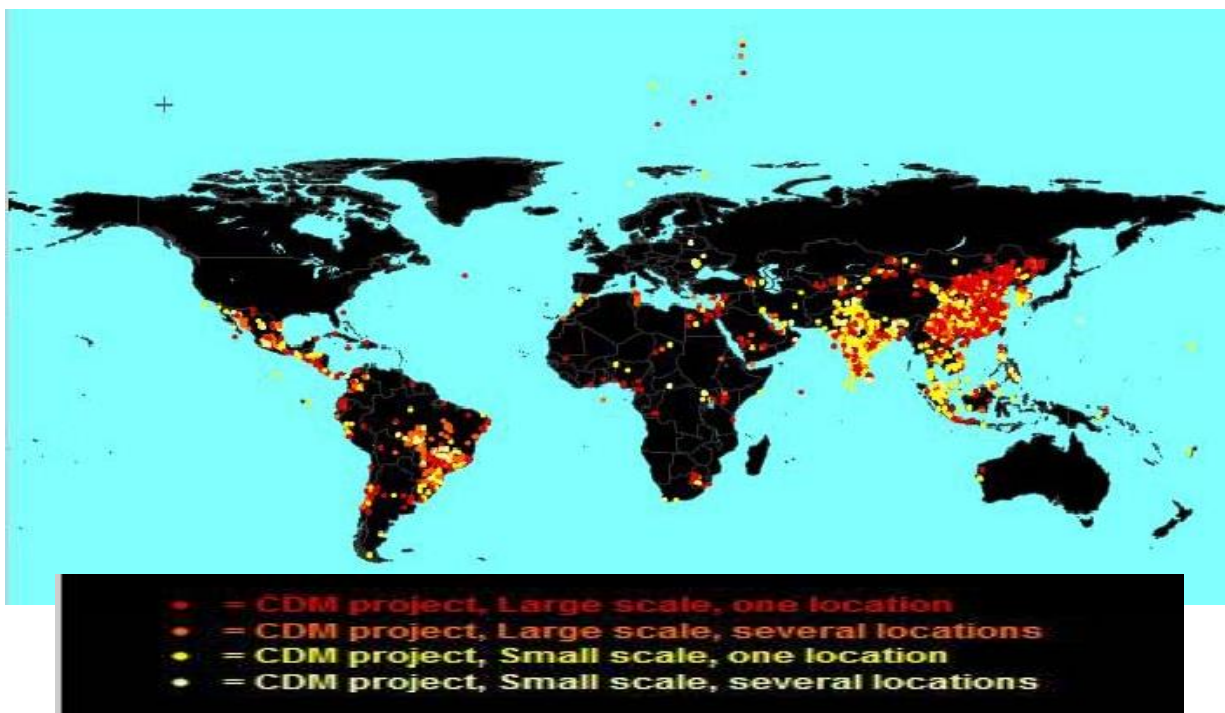
Χώρες και επιχειρήσεις δεσμευμένες με όριο εκπομπών αερίων επιτρέπεται να το συμμορφώνουν (μειώνουν) με τις μονάδες μείωσης που πετυχαίνουν είτε μέσω διαπραγμάτευσης δικαιωμάτων εκπομπών είτε επενδύοντας σε φιλικά προς το περιβάλλον έργα, συγκεκριμένα με:

Προγράμματα από κοινού (Joint implementation/ JI) – άρθρο 6 του Πρωτοκόλλου – χρηματοδοτώντας συγκεκριμένα προγράμματα μείωσης εκπομπών σε άλλες χώρες της Σύμβασης (οικονομίες σε μετάβαση).

Τον Μηχανισμό Καθαρής Ανάπτυξης /ΜΚΑ (clean development mechanism/ CDM) – άρθρο 12 – χρηματοδοτώντας συγκεκριμένα έργα μείωσης εκπομπών με διαρκή, σταθερό και

μακροπρόθεσμο ορίζοντα σε αναπτυσσόμενες χώρες (εκτός Πρωτοκόλλου), που ταυτόχρονα αποτελεί και αποτελεσματικό εργαλείο προώθησης χρήσης «καθαρών» τεχνολογιών. Επιπρόσθετα οι επιβαλλόμενες στα έργα εισφορές τροφοδοτούν ειδικό Ταμείο για τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Μία απεικόνιση παγκόσμιας γεωγραφικής κατανομής έργων ΜΚΑ ανά δικαιούχο εμφανίζεται στο Διάγραμμα 4.1

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1 Συνολικά έργα ΜΚΑ

Πηγή: UNFCCC, (2017α)

Με Εμπόριο Εκπομπών (emissions trading/ET): - άρθρο 17 – μεταφέροντας μέρος των επιτρεπόμενων εκπομπών από μία χώρα στην άλλη, εκπληρώνοντας ταυτόχρονα τα συνολικά επιτρεπόμενα όρια.

Τα έργα ET και CDM να είναι συμπληρωματικά εθνικών ενεργειών, διασφαλίζοντας έτσι την ανάπτυξη εθνικών πολιτικών, και τα JI και CDM με διαδικασία συμψηφισμού, να διατηρούν τις συνολικές επιτρεπόμενες εκπομπές στις χώρες σε σταθερό επίπεδο (UNFCCC, 2005).

Βασικές πηγές χρηματοδότησης είναι :

Οι ενεργειακοί φόροι (Energy/Carbon or CO₂ Taxes): που αφορά την φορολόγηση παραγωγής ή/ και της χρήσης ενέργειας. Ο ενεργειακός φόρος ορίζεται από ένα συγκεκριμένο νούμερο που σχετίζεται άμεσα με κάποιο ενεργειακό μέγεθος πχ ο φόρος CO₂ επιβάλλεται βάση τον περιεχόμενο άνθρακα σε κάθε ορυκτό καύσιμο.

Η Εμπορία πιστοποιητικών πράσινης ενέργειας: αφορά αποδείξεις ότι ένα συγκεκριμένο παραχθέν ποσό ηλεκτρικής ενέργειας κάποιου παραγωγού προήλθε από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας(ΑΠΕ) και είναι πολλαπλώς διαπραγματεύσιμα για οποιοδήποτε χρονικό διάστημα. Αποτέλεσμα, η λειτουργία αγοράς ανανεώσιμων πηγών ενέργειας παράλληλης με την συμβατική (ορυκτών πηγών) κλπ. Επακόλουθο, τα έσοδα από τις πωλήσεις τους να πηγαίνουν σε επενδύσεις για υποδομές ΑΠΕ²⁴ αφού για να παράγονται νέα πιστοποιητικά η ύπαρξη και λειτουργία ΑΠΕ είναι απαραίτητη.

Τομείς Επιλέξιμων Έργων : Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας – αιολική, υδάτινη, ηλιακή, γεωθερμική, κυματική, βιομάζα. Ενεργειακής αποδοτικότητας και ενεργειακής διαχείρισης. Αλλαγής προς καύσιμα χαμηλότερου περιεχόμενου άνθρακα στον τομέα ηλεκτρισμού και θέρμανσης. Παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από φυσικό αέριο. Έργα συμπαραγωγής θερμότητας και ενέργειας, διαχείρισης απορριμμάτων, χοάνης (π.χ. δάσωση - αναδάσωση).

Μοντέλα χρηματοδότησης, αφορούν,

Διμερή ΜΚΑ: Διαπραγμάτευση μεταξύ χώρας υποδοχής και επενδυτή - κυβερνήσεων ή ιδιωτικών οντοτήτων

Πολύπλευρο ΜΚΑ: Δημιουργία κονδυλίων από ένα Ταμείο ²⁵ (UNFCCC, 2017β) συγκέντρωσης επενδύσεων από διάφορους φορείς που επενδύουν σ' όλο τον κόσμο για έργα

²⁴ Από την πώληση των πιστοποιητικών εκπομπών πχ η ΕΕ χρηματοδοτεί έργα επίδειξης σχετικά με την επίτευξη χαμηλών εκπομπών άνθρακα. Τα έργα αυτά αφορούν τεχνολογίες κατακράτησης του διοξειδίου του άνθρακα από σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και άλλες βιομηχανικές εγκαταστάσεις, καθώς και αποθήκευσής του στο έδαφος, γνωστές ως τεχνολογίες δέσμευσης και αποθήκευσης άνθρακα (CCS). EU,(2017). *Climate Action*. Διαθέσιμο στην δ/ση https://ec.europa.eu/clima/citizens/eu_el

²⁵ Για Συμφωνίες εντός των χωρών: **1.** Dutch Government ERUPT (JI) and C - ERUPT (CDM) Program, - - Finnish CDM/JI Pilot Program (20 million \$), - Sweden International Climate Investment Program, - CDM - Austria JI/CDM Procurement Program, - Canada's CDM & JI Office. **2.** Τραπεζικοί Οργανισμοί Οργανισμοί: RaboBank (Dutch Government) – CDM, - - Japanese Bank of Industrial Cooperation (Japan CDM Fund - 4 billion yen, - - Development Bank of Japan (Japan CDM Fund - 3 billion yen).**3.** Ινστιτούτα: World Bank (The Netherlands Clean Development Facility - € 70 million) – JI & CDM, - - IFC (IFC - Netherlands Carbon Facility - € 44 million) – CDM.**4.** Για Διακυβερνητικές Συμφωνίες: Canadian Government with Colombia and Chile, - Dutch Government with Bolivia, Colombia, Uruguay and Ecuador, - Danish CDM

ΜΚΑ από τις Βεβαιωμένες Μονάδες Εκπομπών(BME) δηλαδή, των μονάδων μείωσης που προκύπτουν ανά έργο - με διαρκή, σταθερό και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Σχεδιάζονται και υλοποιούνται σε συνεργασία με επενδυτές ή εθνική αρχή στη χώρα υποδοχής. Οι BME διανέμονται αναλογικά στους κύριους συνεισφέροντες του κεφαλαίου.

Μονομερή ΜΚΑ: Η αναπτυσσόμενη χώρα είναι ταυτόχρονα επενδυτής και αποδέκτης με τη μεσολάβηση τρίτου ανεξάρτητου. (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2012)

4.3 Αναπτυξιακή χρηματοδότηση μετριασμού των επιπτώσεων και προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή. Σύγκριση ροών χρηματοδότησης. Διμερή και Πολυμερή χαρτοφυλάκια. Ομοιότητες - Διαφορές - Σύνθεση. Στατιστικά στοιχεία.

Η EAB/ DAC του ΟΟΣΑ μέσω του Δικτύου για το Περιβάλλον και την Αναπτυξιακή Συνεργασία ENVIRONET και της Ομάδας εργασίας για τις Στατιστικές Αναπτυξιακής Χρηματοδότησης(WP - STAT) προωθεί και διευκολύνει την ενσωμάτωση του περιβάλλοντος και της κλιματικής αλλαγής σε όλες τις πτυχές της συνεργασίας για την ανάπτυξη.

Τα στοιχεία συλλέγονται μέσω μιας βάσης δεδομένων διαθέσιμης στο κοινό («πιστωτής Reporting System») αναγνωρίζονται με τη χρήση ως «δείκτες του Rio», αξιολογούνται με τις ενδείξεις «στόχος για το περιβάλλον», ή των δεσμεύσεων του Rio, ως «κύριος» στόχος ή «σημαντικός» ή ως «μη στόχευση» και σχετίζονται με τους δείκτες πολιτικής του θεσπίστηκαν στην συνδιάσκεψη του Rio και αναπτύχθηκαν σε επιμέρους τομείς για να καλύπτουν την:

1. Βιοποικιλότητα
2. Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (θεσπίστηκε το 2010)
- 3.Αλλαγή του κλίματος «Mitigation» (εισήχθη το 1998)

Portfolio - bilateral agreements with Malaysia and China. Εθνικό μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2012. *Μηχανισμός Καθαρής Ανάπτυξης και Σύγχρονα Μοντέλα Οργάνωσης*. Διαθέσιμο στην δ/νση <http://academics.epu.ntua.gr/LinkClick.aspx?fileticket=mAZBPWjQEpU%3D&tabid=378&mid=834>

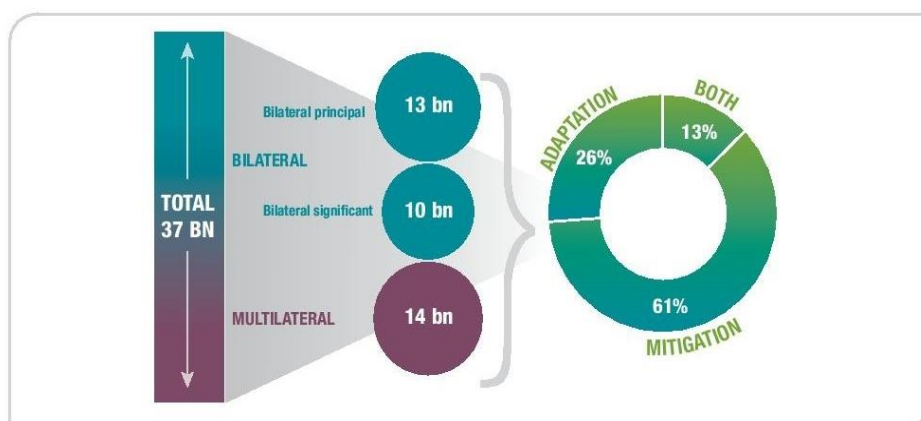
4. Ερημοποίηση (εισήχθη το 1998)

5. Ευρύτερα το περιβάλλον (εισήχθη το 1992).

Ισχύουν για την επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια και πρόσφατα (2010) και άλλες ροές (OOF) (μη ευνοϊκούς όρους, εξαιρουμένων εξαγωγικών πιστώσεων). Οι δωρητές καλούνται να αναφέρουν εάν ή όχι κάθε ενισχυτική δραστηριότητα στοχεύει σε περιβαλλοντικούς στόχους. Έτσι καταδεικνύεται ο βαθμός ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών πτυχών στην ανάπτυξη και ποσοτικοποιούνται οι ροές των στόχων της Σύμβασης του Ρίο (OECD, 2017). Η ΟΟΣΑ/EAB παρουσίασε για την περίοδο 2013 - 2014 μια σειρά στατιστικά στοιχεία ενσωματώνοντας για πρώτη φορά τις διμερείς και πολυμερείς ροές δίνοντας έτσι μια ολοκληρωμένη εικόνα χρηματοδοτήσεων της αναπτυξιακής συνεργασίας για το κλίμα που αναμένεται να αύξηση την διαφάνεια, την αποφυγή διπλού υπολογισμού, βελτίωση της κάλυψης πληροφοριών διασφαλίζοντας και την συνεκτικότητα μεταξύ χωρών δωρητών - αποδεκτών. Οι συνολικοί αριθμοί διμερών ροών από ΟΟΣΑ DAC καθώς και πολύπλευρων ροών από επτά αναπτυξιακές τράπεζες ως κύριοι και ως σημαντικοί κλιματικοί στόχοι σε βασισμένοι σε «δείκτες του Ρίο», απεικονίζονται στο Διάγραμμα 4.2 .

Διάγραμμα 4.2

Η σχετική με το κλίμα χρηματοδότηση ανάπτυξης-2013 δις δολ.ΗΠΑ

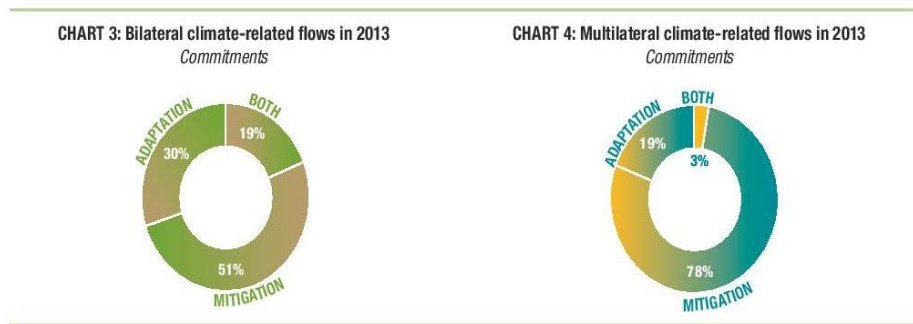
Πηγή: (OECD, 2014β)

Η συνολική χρηματοδότηση ανήλθε σε περίπου US 37δισ \$ το 2013. Από αυτές οι επίσημες διμερείς ανήλθαν σε US \$ 22 δις και για άλλες δραστηριότητες με στόχο το κλίμα και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας σε US \$ 1 δις. .Οι πολυμερείς ροές ήταν περίπου US \$ 14 δις.

Από τα συνολικά US 37δισ \$ περίπου US \$ 23 δις (67%) αφορούσαν τον μετριασμό και US \$ 9.6 δις (26%) την προσαρμογή και US \$ 4,8 δις (13%) δραστηριότητες μετριασμού και προσαρμογής. Αναλογία μεταξύ διμερών και πολυμερών ροών και κατανομή για μετριασμό, προσαρμογή και αμφοτέρους τους στόχους απεικονίζεται στο Διάγραμμα 4.3 (OECD, 2014α)

Διάγραμμα 4.3

Σχετικές με το κλίμα διμερείς και πολυμερείς ροές-2013 δις δολ.ΗΠΑ

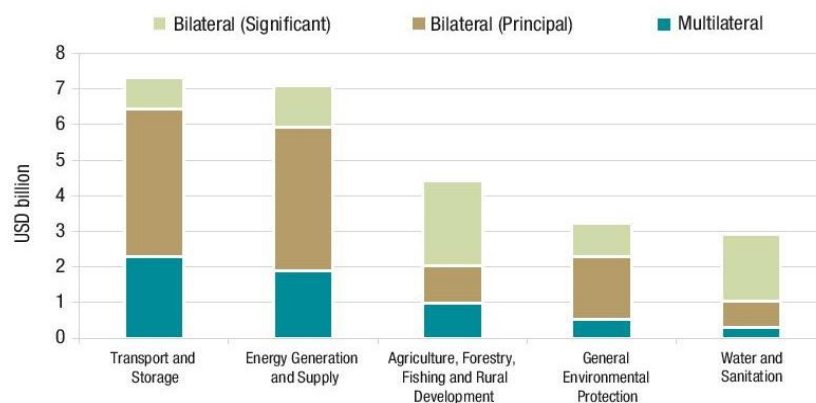
Πηγή: (OECD, 2014γ)

Περισσότερη διμερής χρηματοδότησης πήγε στην προσαρμογή απ' ότι πολυμερής.

Οι τομείς που κατευθύνονται οι διμερείς και πολυμερείς ροές με «δείκτες Ρίο» φαίνονται στο Διάγραμμα 4.4.

Διάγραμμα 4.4

Τομείς που λαμβάνουν χρηματοδότηση για το κλίμα. τιμές -2013 δις δολ. ΗΠΑ

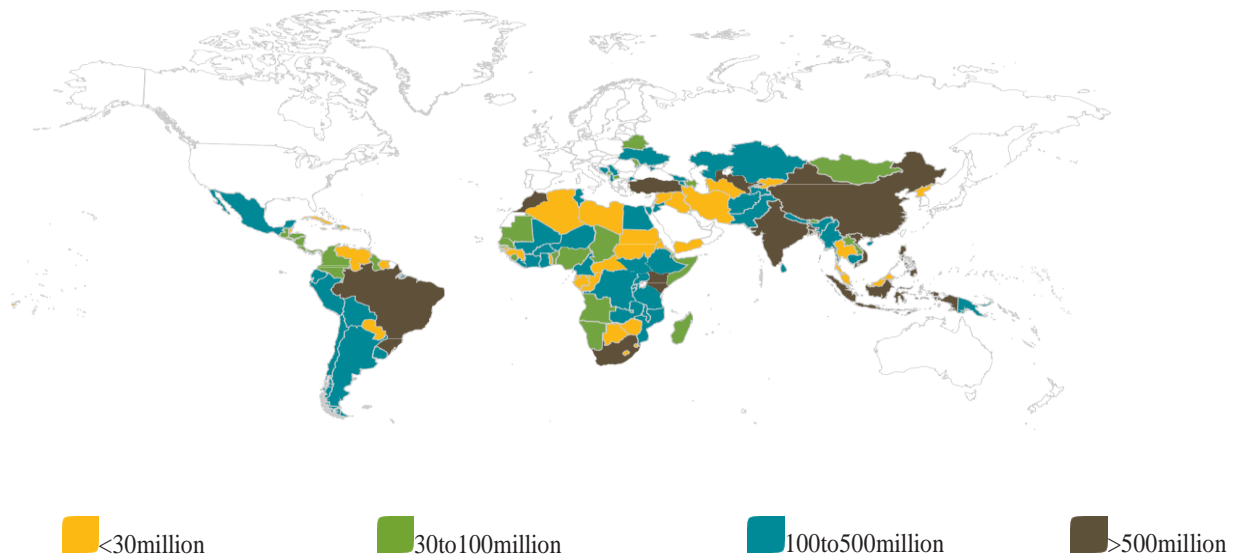

Πηγή: (OECD, 2014δ)

Οι τομείς ενέργειας, μεταφορών και νερού χρηματοδοτήθηκαν πάνω από τα τρία τέταρτα της συνολικής χρηματοδότησης

Διάγραμμα 4.5

Χρηματοδότηση για την ανάπτυξη του κλίματος ανά δικαιούχο- 2013 δις δολ. ΗΠΑ

Πηγή: (OECD, 2014ε)

Μία γεωγραφική κατανομή ανά δικαιούχο παγκοσμίως χρηματοδότησης για το κλίμα φαίνεται στο Διάγραμμα 4.5 . Η Ασία εμφανίζεται να ήταν ο μεγαλύτερος αποδέκτης με γύρω 40% και η Αφρική κατά 30% (OECD, 2014β).

Πολυμερείς ροές από επτά αναπτυξιακές τράπεζες απεικονίζονται στον πίνακα 4.1

Πίνακας 4.1
Σχετικές με πολυμερείς ροές το 2013 σε 2013 δις δολ. ΗΠΑ

	CLIMATE-RELATED
African Development Bank	1,029
Asian Development Bank ²	1,14
European Bank for Reconstruction and European Investment Bank	1,633 2,04
Inter-American Development Bank	1,122
International Finance Corporation	2,34
World Bank	4,172
Total MDBs	13,48
Global Environment Facility	806
Total multilateral flows	14,295

Πηγή: (OECD, 2014 στ).

Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στον πίνακα είναι όπως αυτά δόθηκαν από τις τράπεζες

προς την ΟΟΣΑ/DAC και πιθανόν να διαφέρουν από αυτοτελείς σχετικές δημοσιεύσεις.

4.4 Χρηματοδότηση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Εκτός από την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, είναι εξίσου σημαντικό να αναπτυχθούν αντίστοιχες δράσεις προσαρμογής, σαν μέσο μετριασμού των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, ή σαν μέσο συνειδητοποίησης των ευκαιριών που σχετίζονται με την με αυτή. Συνεπώς υπάρχει ανάγκη να συνυπολογιστούν και οι οικονομικές πλευρές των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Αυτές αν δεν ληφθούν υπόψιν είναι γνωστές ως «κόστος αδράνειας». Αναφέρεται ως άμεσο και έμμεσο κόστος συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικο – οικονομικών εξελίξεων και υπολογίζεται στις άμεσες ζημιές από φυσικές καταστροφές, λόγω ακραίων καιρικών φαινομένων (ξηρασία ή βροχοπτώσεις, τυφώνες, κλπ.) εξ αιτίας της κλιματικής αλλαγής. Παράδειγμα, το 2003, μόνο η ξηρασία λόγω καύσωνα στην Ευρώπη προκάλεσε μείωση 30% την μεικτή πρωτογενή παραγωγή των χερσαίων οικοσυστημάτων και αυξημένα κόστη παραγωγής με εκτιμώμενες ζημιές στα €13 δισ. Μειώθηκε η στάθμη μεγάλων ποταμών (Πάδου, Ρήνου, Λίγηρα, Δούναβη) με σημαντικές επιπτώσεις στην εσωτερική ναυσιπλοΐα, άρδευση και ψύξη των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Οι θάνατοι έφθασαν (Ιούνιο - Αύγουστο) σε 35.000. (Τράπεζα Πειραιώς, 2012) .

Η διεθνώς αναγνωρισμένη μελέτη της βρετανικής κυβέρνησης για την οικονομική ανάλυση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής ή αλλιώς μελέτη του Stern (Stern Review, 2006) εκτίμησε ότι εάν τα θερμοκηπικά αέρια δεν μειωθούν, το συνολικό κόστος (βάση του σημερινού τρόπου ανάπτυξης) θα ισοδυναμεί με μείωση του παγκόσμιου ΑΕΠ μεταξύ 5% και 20 %. (κόστος αδράνειας). Αντίστοιχα, υπολόγισε το κόστος αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής σε 1% του παγκόσμιου ΑΕΠ ετησίως μέχρι τα μέσα του 21ου αιώνα. Συνεπώς, σύμφωνα με τον Stern η χρηματοδότηση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής συμφέρει οικονομικά περισσότερο από την αδράνεια. Άλλες έρευνες έδειξαν ότι οι οικονομικές επιπτώσεις μπορεί να είναι ακόμη πιο σημαντικές (σχεδόν διπλάσιες) (Stanton and Ackerman, 2009).

Η αποτίμηση των φυσικών επιπτώσεων με οικονομικούς όρους είναι ένα δύσκολο και πολλές φορές αμφιλεγόμενο εγχείρημα δεδομένου ότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής αφορούν εμπορεύσιμα και μη εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες, καλύπτοντας επιπτώσεις στην υγεία, περιβάλλον και κοινωνία, και πιθανόν μεγάλης κλίμακας, μη αναστρέψιμων

κλιματικών φαινομένων στη φύση. Αναγνωρίζοντας ότι δεν υπάρχει ένα μόνο «αληθινό» κόστος, το οποίο μπορεί η επιστημονική κοινότητα με βεβαιότητα να παρουσιάσει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι το ενδεχόμενο κόστος εκτείνεται σε ένα πολύ ευρύ φάσμα και οι πολιτικές πρέπει να χαράσσονται με τέτοιο τρόπο ώστε να συνυπολογίζουν αυτήν την αβεβαιότητα.

4.5 Κινητοποίηση της ιδιωτικής χρηματοδότησης.

Οι στρατηγικές χρηματοδότησης της μετάβασης σε μια κοινωνία χαμηλών εκπομπών άνθρακα και ανθεκτικής στην κλιματική αλλαγή, απαιτούν ποσά που εκτιμάται ότι μπορούν να φθάσουν και δις ευρώ ετησίως, αναλόγως του πεδίου εφαρμογής, της κλίμακας ή μεθοδολογίας υπολογισμού. Οι επενδύσεις του δημόσιου τομέα είναι ανεπαρκείς, μπορούν όμως να συμβάλουν στην κινητοποίηση και μόχλευση του ιδιωτικού κεφαλαίου, που μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση.

Οι σημαντικότερες επιχειρηματικές ευκαιρίες του χρηματοπιστωτικού τομέα λόγω της κλιματικής αλλαγής αφορούν (α) την προώθηση τραπεζικών προϊόντων χρηματοδότησης έργων φιλικών προς το περιβάλλον (π.χ. φωτοβολταϊκά, αιολικά, έργα εξοικονόμησης ενέργειας κ.ά.) παρέχοντας βραχυπρόθεσμο ή/ μακροπρόθεσμο δανεισμό με ευέλικτες διαδικασίες για αναβάθμιση υφιστάμενων δομών ή υλοποιώντας νέες επενδύσεις σε τομείς πράσινης επιχειρηματικότητας και (β) την συμμετοχή στις αγορές άνθρακα όπως: χρηματοδότηση έργων στο πλαίσιο του «μηχανισμού καθαρής ανάπτυξης», της «κοινής εφαρμογής», καθώς και αγοραπωλησία δικαιωμάτων εκπομπών και παροχή άλλων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών στο πλαίσιο εμπορίας του συστήματος (παραγ. 4.3) (Τράπεζα Πειραιώς, 2012). Δημιουργείται επομένως μια νέα μεγάλη αγορά όπου τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορούν να ενισχύσουν τη ρευστότητα του συστήματος, χρηματοδοτώντας έργα παραγωγής και εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών και υλοποίησης έργων από τη διάθεση των εσόδων τους.

Παράδειγμα, το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εμπορίας δικαιωμάτων Εκπομπών (Οδηγία 2003/87/ΕΚ - εφαρμογής από το 2005) ορίζει τουλάχιστον 50% των εσόδων αυτών να διατίθεται για ενίσχυση ΑΠΕ όπως, δασώσεις - αναδασώσεις, μεταφορών χαμηλών εκπομπών άνθρακα, εξοικονόμηση ενέργειας, οικονομική υποστήριξη αντιμετώπισης κοινωνικών ζητημάτων σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, κ.λ.π (European Council, 2014)

Ωστόσο, παρά την εκτεταμένη ικανότητά του, οι συγκεκριμένες επενδυτικές πρωτοβουλίες είναι σχετικά μικρές, επειδή τα μέτρα προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή δεν θεωρούνται ακόμα «επικερδείς επενδύσεις». Για την τόνωση της εμπιστοσύνης του χρηματοπιστωτικού τομέα απαιτείται αξιολόγηση της σύνδεσης μεταξύ των τωρινών και μελλοντικών δράσεων με τα χρηματοπιστωτικά και δημοσιονομικά συστήματα στην βάση εθνικών στρατηγικών. Η καλύτερη κατανόηση αυτών των συνδέσεων αποτελεί προϋπόθεση άρσης περιορισμών που παρατείνουν και προάγουν μη βιώσιμες δραστηριότητες τόνωσης της ανθεκτικότητας του κλίματος και περιορισμού των εκπομπών άνθρακα.

4.6 Ενσωμάτωση στόχων Αναπτυξιακής βοήθειας με στόχους αντιμετώπισης της Κλιματικής Αλλαγής.

Η αναγνώριση της αμφίδρομης σχέσης μεταξύ κλιματικής αλλαγής και ανάπτυξης αντιμετωπίζεται όλο και περισσότερο ως αναπόσπαστο μέρος των αναπτυξιακών θεμάτων στις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Η ανάπτυξη για τους φτωχούς ενδεχομένως να συνεπάγεται αύξηση των εκπομπών θερμοκηπικών αερίων και περιορισμένες δυνατότητες μείωσης τους. Ωστόσο, μπορεί να ενισχύσει την ανθεκτικότητα τους στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Αλλά και για τους πλούσιους ενδεχομένως να συνεπάγεται το ίδιο, εκτός εάν ληφθούν καλές και συνεχείς πολιτικές επιλογής πηγών ενέργειας και έλεγχου τομέων δυνητικά ρυπογόνων. Ορισμένες αναπτυξιακές δραστηριότητες ενδέχεται να επιδεινώσουν την ικανότητα κοινωνικής ανταπόκρισης ή να στρεβλώσουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, ενώ κάποια μέτρα προσαρμογής να προσθέσουν αναπτυξιακά οφέλη.

Οι δεσμοί αυτοί οδήγησαν σε συζητήσεις σχετικά με την ανάγκη ενσωμάτωσης της κλιματικής αλλαγής και αναπτυξιακής συνεργασίας ως μία διαδικασία νέου σχεδιασμού, αναδιοργάνωσης και αξιολόγησης της αναπτυξιακής βοήθειας υπό το πρίσμα της κλιματικής αλλαγής με δεδομένη την συμμετοχή όλων των κοινωνικών παραγόντων – κυβερνήσεων, κοινωνίας των πολιτών, επιχειρήσεων και τοπικών κοινωνιών. (Gupta, 2009)

Οι πρακτικές συνθήκες οδηγούν ήδη και τους διάφορους παράγοντες της βοήθειας να υποστηρίζουν προβάλλοντας επιχειρήματα προς αυτή την κατεύθυνση, όπως οι υπηρεσίες δωρητών, η Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ε.Ε, η Ομάδα των 7, η Παγκόσμια Τράπεζα, ο ΟΟΣΑ, το UNEP, το UNDP καθώς και ερευνητές.

Ωστόσο, παρά την ρητορική οι έρευνες δείχνουν ότι εγκεκριμένες προτάσεις αειφόρου ανάπτυξης έργων, στις πραγματικές νομικά δεσμευτικές συμβάσεις αγνοούν αυτές οι πτυχές και αναζητούν οικονομικά αποδοτικές πιστώσεις εκπομπών που μειώνει το κίνητρο πραγματικής εφαρμογής των εγκεκριμένων. Έτσι οι αναπτυγμένες χώρες εξάγουν ως συνήθως φθηνότερες και λιγότερο βιώσιμες τεχνολογίες στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Το βραχυπρόθεσμο συμφέρον είναι μια πολύ ισχυρή κινητήρια δύναμη προσδιοριστική της ενσωμάτωση βιώσιμης ανάπτυξης στη συνεργασία για την κλιματική αλλαγή. Αλλά και η επιλογή κατανομής του κόστους μετριασμού και προσαρμογής της κλιματικής αλλαγής, που είναι θέμα ηθικό και περιστρέφεται γύρω από τον καταλογισμό των ευθυνών του κλιματικού προβλήματος και της δυνατότητας συνεισφοράς χωρίς να διακινδυνεύεται το βασικό βιοτικό επίπεδο που απαιτείται από τα ανθρώπινα δικαιώματα, αποτελεί πεδίο οξύτατων αντιπαραθέσεων. (Gurta, 2009)

Στο πλαίσιο αυτό ο επανασχεδιασμός του υφιστάμενου χαρτοφυλακίου αναπτυξιακής συνεργασίας με συνιστώσα την κλιματική αλλαγή συναντά και υπερ και κατά επιχειρήματα.

4.7. Τάσεις – Προσεγγίσεις

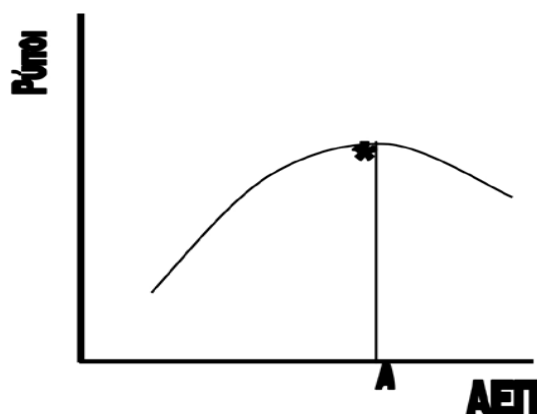
Αρχικά, η κλιματική αλλαγή θεωρήθηκε ως πρόβλημα που θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί μόνο αφού οι φτωχές χώρες περάσουν ένα ορισμένο επίπεδο ανάπτυξης, όπως προέβλεπε η καμπύλη περιβάλλοντος Kuznets (Environmental Kuznets Curve – EKC).

Η καμπύλη διερευνά τη σχέση του βαθμού ανάπτυξης -ΑΕΠ κατά κεφαλή και περιβαλλοντικής ρύπανσης. Εικάζει ότι αρχικά όσο αυξάνεται το ΑΕΠ αυξάνονται οι ρύποι, μετά αρχίζει μειώνονται λόγω ευμάρειας. Εμπειρικές μελέτες έχουν επιβεβαιώσει την υποθεση σε τοπικό επίπεδο πχ. όπως στην Αθήνα σε σχέση με το «νέφος των δεκαετιών 1970 - 1980. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι στο σύνολο του πλανήτη ισχύει το ίδιο (Πεσμαζόγλου, 2015). Οι πλανητικές περιβαλλοντικές διαδικασίες όμως δεν υπακούουν εύκολα όπως, πρόσφατες έρευνες δείχνουν, στην λογική της καμπύλης του Kuznets (Διάγραμμα 4.6) με την πλέον ανησυχητική το φαινόμενο του θερμοκηπίου και της κλιματικής αλλαγής.

Δεν μπορούμε δηλ. να περιμένουμε όταν η ανάπτυξη φθάσει στην υποθετική καμπύλη Kuznets να αντιμετωπίσουμε την κλιματική αλλαγή.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.6

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΑΜΠΥΛΗ KUZNETS

Σημείωση: Στο διάγραμμα από το σημείο A και μετά, λόγω αυξημένου κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η ρύπανση αρχίζει να μειώνεται. Οι φτωχές χώρες βρίσκονται αριστερά από το σημείο A, όπου ανάπτυξη =>αυξημένη μόλυνση, ενώ για τις πιο πλούσιες, δεξιά του A, συμβαίνει το αντίθετο.

Πηγή: (Πεσμαζόγλου, 2015)

Άρα, όλο το πρότυπο πρέπει να αλλάξει εάν θέλουμε οι επιπτώσεις να αντιμετωπισθούν σε χρονικό όριο ασφαλείας πέραν του οποίου δύσκολα αντιστρέφονται, Η Ε.Ε καθόρισε όριο περιπτώς έως δύο βαθμούς αύξησης της θερμοκρασίας πάνω από το προβιομηχανικό επίπεδο.

Το πρόβλημα πυροδότησε προβληματισμό, ανησυχίες, αντιπαραθέσεις και ενίοτε συνεργασίες. Έξι επιχειρήματα υποστηρίζουν την ενσωμάτωση στόχων αναπτυξιακής βοήθειας και κλιματικής αλλαγής ενώ αντίστοιχα άλλα έξι το αμφισβητούν.

4.8 Επιχειρήματα υπέρ της ενσωμάτωσης

Υποστηρίζουν ότι:

1. Η αλλαγή του κλίματος επηρεάζει όλους τους τομείς της κοινωνίας, συνεπώς μπορεί η ανάπτυξη να επιδεινώσει το πρόβλημα, να παρεμποδίσει την προσαρμογή αλλά και να ενισχύσει την ανθεκτικότητα των ανθρώπων.

2. Οικονομικά επιχειρήματα: δεδομένου των ανεπαρκών πόρων για τους ΑΣΧ και το κλίμα, η συγχώνευση πόρων θα ενισχύσει την απόδοση ως προς το κόστος.

3. Για τους φορείς αναπτυξιακής συνεργασίας με πολυετή εμπειρία στις αναπτυσσόμενες χώρες η προοπτική ανάληψης αρμοδιοτήτων σχετικών με το κλίμα, εξαιρουμένων των με «κόπωσης βοήθειας» ανεπτυγμένων χωρών, θα αποτελέσει ένα επιπλέον κίνητρο δραστηριοποίησης τους σ' αυτές.

4. Η προοπτική ενσωμάτωσης θα συμβάλλει η κλιματική αλλαγή να καταστεί προτεραιότητα.

5. Με την ενσωμάτωση η εμπειρία και η τεχνογνωσία της αναπτυξιακής συνεργασίας θα μπορέσει να αξιοποιηθεί μ' αυτές της κλιματικής αλλαγής.

6. Τέλος, δεδομένου ότι, αναπτυξιακές διαδικασίες και πολιτικές κλιματικής αλλαγής απαιτούν από τους αποδέκτες και εξειδικευμένη προετοιμασία η ενσωμάτωση θα ενισχύσει την αποτελεσματικότητα και μακροπρόθεσμη προοπτική (Gurta, 2009).

4.9 Επιχειρήματα κατά της ενσωμάτωσης

Επισημαίνουν ότι:

Η προώθηση των υφιστάμενων τεχνολογιών και πρακτικών, άγνωστων στις φτωχές χώρες, θα καταστούν λιγότερο επωφελής από τον σχεδιασμό καταλληλότερων και συμβατών με τις δικές τους συνθήκες και το κλίμα πολιτικές.

2. Με την ενσωμάτωση υπάρχει φόβος η υποσχόμενη αύξηση στο 0,7% του ΑΕΠ των δωρητών πλέον των «νέων κλιματικών» φόρων, να επικεντρωθεί στην κλιματική βοήθεια και χαρακτηριζόμενη ως αναπτυξιακή για καλύψει του εν λόγω στόχου.

3. Η ενσωμάτωση δύο στόχων σε ένα θα επηρεάσει την επάρκεια πόρων εκπλήρωσης τους. Χωρίς αυτοτελή στόχευση ενδέχεται το ίδιο ποσό να υπολογίζεται για δύο στόχους. Έτσι οι πόροι ενίσχυσης θα μειωθούν δραστικά και ταυτόχρονα η ικανότητα της βοήθειας να συνδράμει στην ανάπτυξη και κλιματική αλλαγή.

4. Οι δικαιούχοι αναπτυξιακής και κλιματικής βοήθειας είναι διαφορετικοί. Οι αναπτυξιακοί πόροι απευθύνονται στους φτωχότερους, του κλιματικού μετριασμού ενδεχομένως και στους υψηλούς ρυπαίνοντες (πολύ πιο πλούσιοι) και της προσαρμογής διαχέονται μέσω της κοινωνίας. Αυτό συνεπάγεται εκτροπή πόρων από μια ομάδα στόχου σε άλλη.

5. Η αναπτυξιακή βοήθεια περιλαμβάνει μικρό μέρος των συνολικών διεθνών μεταβιβάσεων. Η απλή ενσωμάτωση της στην κλιματική αλλαγή ενδεχομένως να είναι αναποτελεσματική χωρίς την ομοιόμορφη ενσωμάτωση της κλιματικής αλλαγής στις άλλες εθνικές και διεθνείς αναπτυξιακές ροές.

6. Τέλος, η ενσωμάτωση μπορεί στην πράξη να μεταφραστεί ως μια νέα προϋπόθεση. Η εμπειρία δείχνει ότι η υπό όρους ενίσχυση τείνει να αποτύχει. (Gurta, 2009)

4.10 Ανακεφαλαίωση

Η κλιματική αλλαγή και η βοήθεια για την ανάπτυξη είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Οι κλιματικές ανησυχίες με τις δράσεις της αναπτυξιακής πολιτικής που επηρεάζουν το περιβάλλον αποτέλεσε κεντρικό ζήτημα κατά την χρηματοδότηση της ανάπτυξης και κατέστη χωρίς σαφές η δυσκολία επίτευξης συγκερασμού αμφότερων των στόχων. Οι ανησυχίες για το κλίμα επιδιώκουν στόχους μέσω συνδυασμού χρηματοδοτικών ενισχύσεων και κανονιστικών ρυθμίσεων. Ο αναπτυσσόμενος κόσμος καλείται να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της σύγκρουσης μεταξύ της ανάγκης τους για οικονομική ανάπτυξη και προστασίας του φυσικού τους περιβάλλοντος και πόρων, που η κλιματική αλλαγή απειλεί την περαιτέρω υποβάθμιση προσδίνοντας παγκόσμια περιβαλλοντική διάσταση.

Η διεθνής κοινότητα άλλοτε μέσω διεθνών συνθηκών και άλλοτε μέσω διακηρύξεων επιχειρούσε να συμβιβάσει την ικανοποίηση των συμφερόντων μεταξύ των αναπτυγμένων - δωρητών και των αναπτυσσόμενων - αποδεκτών χωρών. Τώρα καλείται να προσμετρήσει στην διαμάχη και την κλιματική παράμετρος. Η επικρατούσα άποψη είναι για μέτρα ή πολιτικές που συνδυάζουν στόχους εγχώριας ανάπτυξης με μείωση των εκπομπών θερμοκηπικών αερίων. Η μετατόπιση της αναπτυξιακής βοήθειας στο νέο διαμορφούμενο τοπίο θα εξαρτηθεί από τις προτεραιότητες και τους στόχους των δωρητών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπέρασμα

Η αναπτυξιακή συνεργασία εξελίχθηκε έως σήμερα παράλληλα με τις απαιτήσεις της διεθνούς πολιτικής και οικονομικής τάξης και συνοδεύθηκε από τις μεταβαλλόμενες ιδέες

σχετικά με το ρόλο της. Σήμερα στην πρώτη και συνεχιζόμενη συζήτηση για την αποτελεσματικότητα της που μερικώς εξηγείται από αλτρουιστικά κίνητρα και κυρίως από πολιτικούς, στρατηγικούς, οικονομικούς στόχους, ήρθε να προστεθεί και η προστασία του περιβάλλοντος, ως κρίσιμη συνιστώσα προσδιορισμού της με βασική παράμετρο την κλιματική αλλαγή.

Πλήθος επιστημονικών ερευνών υποστηρίζουν ότι, η κλιματική αλλαγή είναι αναμφισβήτητη και συνδέεται με τις παγκόσμιες αυξήσεις ανθρωπογενών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που προκαλούν οι τρόποι εκβιομηχάνισης και τα πρότυπα ζωής. Εντοπίζεται στην θέρμανση της ατμόσφαιρας και ωκεανών, μείωσης χιονοκάλυψης και πάγου και αύξησης της θαλάσσιας στάθμης με τις οποίες σχετίζονται τα κύματα καύσωνα, ξηρασίες, πλημμύρες, κυκλώνες και πυρκαγιές με επιζήμιες επιπτώσεις στα φυσικά και ανθρώπινα οικοσυστήματα. Επισημαίνουν την μελλοντική δυναμική επιδείνωσης τους, εάν η κλιματική παράμετρος δεν ενταχθεί σ' όλες τις διαστάσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η σύνδεση της κλιματικής μεταβλητότητας με την οικονομική μεγένθυση αντιμετωπίζεται πλέον ως αναπόσπαστο μέρος των αναπτυξιακών θεμάτων παγκοσμίως. Οι αναπτυγμένες χώρες, δεδομένου ότι η ανθρωπογενή επίδραση στο κλίμα υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα, υποστηρίζουν στρατηγικές διατηρήσιμης/ αειφόρου ανάπτυξης με διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας μέσω συνδυασμού χρηματοδοτικών ενισχύσεων και κανονιστικών ρυθμίσεων συναφών όμως της διατήρησης των κοινωνικο-οικονομικών τους προτύπων. Οι αναπτυσσόμενες χώρες, περισσότερο ευάλωτες και μειωμένης δυνατότητας μετριασμού και κυρίως προσαρμογής, συγκρούονται μεταξύ της ανάγκης για οικονομική μεγέθυνση και προστασίας του φυσικού τους περιβάλλοντος, που η κλιματική αλλαγή απειλεί την περαιτέρω υποβάθμιση του προσδίνοντας παγκόσμια περιβαλλοντική διάσταση. Στο πλαίσιο αυτό, η χρηματοδοτούμενη βοήθεια προς τον αναπτυσσόμενο κόσμο αποτελεί κεντρικό προβληματισμό στον κόσμο της αναπτυξιακής συνεργασίας για τον τύπο που παρέχεται και υποστηρίζεται η ανακατεύθυνση επενδύσεων. Η ανάλυση κόστους – αποτελεσματικότητας παραμένει κεντρικής σημασίας κατάρτισης στόχων με το βραχυπρόθεσμο συμφέρον να αποτελεί ισχυρή κινητήρια δύναμη. Κρίσιμη παράμετρος και η κατανομή του κόστους μετριασμού και προσαρμογής που εστιάζεται στον καταλογισμό ευθυνών και την δυνατότητα συνεισφοράς άμβλυνσης της κλιματικής αλλαγής.

Την ενσωμάτωση στόχων αναπτυξιακής βοήθειας -κλιματικής αλλαγής για διατηρίσιμη ανάπτυξη στο επίπεδο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με διασφάλιση παράλληλα της περιβαλλοντικής

βιωσιμότητας, υποστηρίζεται μεταξύ των εμπλεκομένων. Οι κυβερνήσεις των ηγετικών οικονομιών βλέπουν στην σύγκλιση αποτελεσματικότερη διαχείριση των πενιχρών παρεχόμενων πόρων. Υπηρεσίες και οργανισμοί βοήθειας βλέπουν, μείωση των αιτιολογήσεων περί αποτελεσματικότητας του λαμβανόμενου τρόπου βοήθειας και διασφάλιση των προσπαθειών τους από τον επηρεασμό της κλιματικής αλλαγής, ενώ χρηματοοικονομικοί οργανισμοί αποφυγή της αρνητικής περιβαλλοντικής τους κληρονομιάς και επενδυτικές ευκαιρίες.

Άλλοι επισημαίνουν ότι η ενσωμάτωση θα οδηγήσει σε ανταλλαγές των δύο στόχων και αποπροσανατολισμού της χρηματοδότησης εις βάρος της αναπτυξιακής βοήθειας.

Η αναπτυξιακή πολιτική αντιμετωπίζει νέα πρόκληση. Κλιματικές ζημιές και κόστος προσαρμογής απειλούν να κατακλύσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η ταχεία βιομηχανική ανάπτυξη που κάποιες παρουσιάζουν και άλλες προσδοκούν οδηγεί και σε ταχεία αναπτυσσόμενη κατηγορία καταναλωτών με συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση ενέργειας. Οι πλούσιες χώρες θα επιμένουν για χαμηλές εκπομπές άνθρακα εκτός των δικών τους συνόρων όσο η απαιτούμενη ενέργεια των χωρών τους είναι υψηλή, όπως άλλωστε οι διάφοροι κανονισμοί μεταφοράς ρυπογόνων αερίων (εμπορία αερίων κλπ.) που θεσμοθέτησαν καταδεικνύει. Μία νέα διακυβέρνηση της αναπτυξιακής βοήθειας με ή όχι την κλιματική παράμετρο είναι απλώς ένας μηχανισμός που όσο οι φτωχές χώρες μειωθούν στην διεθνή κοινότητα θα τύχει των προγενέστερων. Η αποτελεσματικότητα στην αναπτυξιακή βοήθεια και αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής προϋποθέτει συμμετοχικές διαδικασίες. Ο βαθμός της εν εξελίξει δυναμικής ισοροπίας τους θα εξαρτηθεί από την ικανότητα αντίληψης και κατανόησης κυβερνήσεων και πολιτών ότι δεν είναι μόνο ζητήματα και θεσμικοί χώροι εθνικών ανταγωνισμών και συμφερόντων, αλλά και μία ανοικτή συνεχόμενη διαδικασία ανθρωπίνων σχέσεων ισχύος, πολιτικών και ιδεολογικών διαφορών. Η αλληλεξάρτηση αναπόφευκτα δημιουργεί σχέσεις εξουσίας και ασύμμετρης εξάρτησης που μπορούν να αντιμετωπισθούν με την διαμόρφωση των υφιστάμενων μορφών πολιτικών ή την δημιουργία νέων. Όμως σε ένα αλληλένδετο κόσμο απαιτείται η κατανόηση να βλέπουμε τον εαυτό μας και την καθημερινότητα ως μέρος των παγκόσμιων εξελίξεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Κοτιός, Α (1998), *Το εξωτερικό Χρέος και η Αναπτυξιακή Βοήθεια* στο ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ, Α. (επιμ.), *Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, σελ. 84.

Σκλιάς, Π. και Χουλιάρας, Α. (2002), *Η Γεωγραφία των μη Κυβερνητικών Οργανώσεων* στο Σκλιάς, Π και Χουλιάρας, Α (επιμ.) *Η Διπλωματία της Κοινωνίας των Πολιτών*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα. σελ. 18.

Σκλιάς, Π. (2002), *Η Διεθνής Πολιτική Οικονομία και ο Ρόλος των μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στην Διεθνή Αναπτυξιακή Συνεργασία* στο Σκλιάς, Π. και Χουλιάρας, Α. (επιμ.) (2002), *Η Διπλωματία της Κοινωνίας των Πολιτών*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 37, 62 - 63, 67, 68.

Τσαρδανίδης, Χ. (1998), *Τα κίνητρα των δωρητών* στο ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ, Α. (επιμ.) (1998), *Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, σελ. 23,26,27,29,28,31,39.

Χουλιάρας, Α. (1998), *Η Αποτελεσματικότητα της Αναπτυξιακής Βοήθειας*, στο Χουλιάρας, Α. (επιμ.), (1998), *Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, σελ. 66, 43, 63,64, 56, 57.

Χουλιάρας, Α. (2004), *Η Κρατική Γενναιοδωρία στο Διεθνές Σύστημα: Η Αναπτυξιακή Βοήθεια από το Σχέδιο Μάρσαλ έως σήμερα* στο Κόντης, Α. και Τσαρδανίδης, Χ. (επιμ.) (2004), *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Μία Εισαγωγή*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 3 ,10,12.

Χουλιάρας, Α. (2013),. στο Χουλιάρας, Α. και Λιαρκόβας, Π. (επιμ.) (2013) *Σχεδιασμός, Υλοποίηση και Αξιολόγηση Αναπτυξιακών Προγραμμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 5 – 6.

Ξενόγλωσση

Emanuel, K. (2008), *κλιματικές αλλαγές - πόσα γνωρίζουμε*, Εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα. σελ. 19 – 23.

Heywood, A. (2013), *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*, (μετ. επιμ.) Φραγκόπουλος, Χ. και Προέδρου, Φ., Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα. σελ. 124, 707, 126 - 127, 43 - 45, 136.

Jackson, R. and Sorensen, G. (2006), *ΘΕΩΡΙΑ και ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ των ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ* επι. Τσάκωνας, Π. μετ.Κωνσταντινίδης, Χ., Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα. σελ. 133 - 139, 164. 178, 180.

Lamy, S. (2007), *Σύγχρονες Δεσπόζουσες προσεγγίσεις: Νεορεαλισμός και Νεοφιλελευθερισμός* στο Baylis, J. and Smith, S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μία Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα. σελ. 282.

Nye, S. J (2005), *Ήπια Ισχύς: Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα. σελ. 33, 34, 43.

Little, R. (2007), *Διεθνή Καθεστώτα* στο Baylis, J. and Smith, S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μία Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα. σελ.482.

Thomas, C (2007) *Φτώχεια, Ανάπτυξη και Πείνα* στο Baylis, J. and Smith, S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μία Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα. σελ. 810 – 811.

Woods, N. (2007), *Η Διεθνής και Παγκόσμια Ασφάλεια στην Μεταπολεμική Εποχή* στο Baylis, J. and Smith, S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μία Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα. σελ. 402 - 403 433 – 434.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

Accra Agenda for Action /AAA, (2008). Διαθέσιμο στη δ/ση <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/45827311.pdf> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017]

Brundtland Report,(1987) Διαθέσιμο στην δ/ση <https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un-milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Commission on Sustainable Development Earth Summit, (2002). Διαθέσιμο στο στην δ/ση <http://www.earthsummit2002.org/toolkits/women/un-doku/un-comm/csd-commissi.html> [Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017].

DAC Statistical Reporting Directives-OECD. Org, (2010). *DAC STATISTICAL REPORTING DIRECTIVES*. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.oecd.org/dac/stats/38429349.pdf> σελ. 5, 12 [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Σχολή Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Μηχανικών Υπολογιστών Διαχείριση Ενέργειας και Περιβαλλοντική Πολιτική, (2012). *Μηχανισμός Καθαρής Ανάπτυξης και Σύγχρονα Μοντέλα Οργάνωσης*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://academics.epu.ntua.gr/LinkClick.aspx?fileticket=mAZBPWjQEpU%3D&tabid=378&mid=834> [Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017].

EU, (2017). *Climate Action*. Διαθέσιμο στην δ/ση https://ec.europa.eu/clima/citizens/eu_el [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

European Parliament, (2004). *European Parliament resolution on the outcome of the World Summit on Sustainable Development (WSSD) in Johannesburg P5_TA(2002)0448*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2002-0448+0+DOC+XML+V0//EN> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

EUR-Lex Access to European UNION Law Europa EU. *Ευρωπαϊκή συναινεση για την Ανάπτυξη* [Επίσημη εφημερίδα C46 της 24.2.2006] [online]. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:r12544> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017]. Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017].

European Council, (2014). *EUCO 169/14*. Διαθέσιμο στην δ/ση http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/145397.pdf [Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017].

European Commission-PRESS RELEASES -PRESS Europa EU, (2002). *PRESIDENCY DONCLUSIONS BARCELONA EUROPEAN COUNCIL*. Διαθέσιμο στην δ/ση http://europa.eu/rapid/press-release PRES-02-930_el.htm

Faure, R., Long, C., and Prizzon, A. (2015). *Do organizational and political models for development cooperation matter for development effectiveness?* Διαθέσιμο στην δ/ση <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi - assets/publications - opinion - files/9611.pdf> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

FÜHRER, H., (1996). *A HISTORY OF THE DEVELOPMENT ASSISTANCE COMMITTEE AND THE DEVELOPMENT CO - OPERATION DIRECTORATE IN DATES, NAMES AND FIGURES*. Διαθέσιμο στη δ/ση <http://www.oecd.org/dac/1896816.pdf> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

Gupta, J., (2009). *Climate change and development cooperation: trends and questions* Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877343509000347> [Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017].

Image, (2014). [http://cdn.static - economist.com/sites/default/files/imagecache/original - size/images/print - edition /20140816_FNC497.png](http://cdn.static-economist.com/sites/default/files/imagecache/original-size/images/print-edition/20140816_FNC497.png) Διαθέσιμο στην δ/ση <http://stconsultant.blogspot.gr/2014/08/> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

IPCC, (2017). *About IPCC*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.ipcc.ch/> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

IPCC, (2007). Fourth Assessment Report, *Climate Change 2007: Working Group I: The Physical Science Basis 2007*. Διαθέσιμο στην δ/ση <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-chapter2.pdf> σελ.203 [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

IPCC Fifth Assessment Synthesis Report-IPCC, (2014 α). *Climate Change 2014 Synthesis Report Fifth Assessment Report Observed Changes and their Causes*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://ar5-syr.ipcc.ch/> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017].

IPCC Fifth Assessment Synthesis Report-IPCC, (2014 β). *Climate Change 2014 Synthesis Report Fifth Assessment Report Future Climate Changes. Risks and Impacts*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://ar5-syr.ipcc.ch/> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017].

IPCC Fifth Assessment Synthesis Report-IPCC, (2014 γ). *Climate Change 2014 Synthesis Report Fifth Assessment Adaptation and Mitigation*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://ar5->

syr.ipcc.ch/ [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Κατσαφάδος, Π. και Μαυροματίδης, Η., (2015). *Εισαγωγή στη Φυσική της Ατμόσφαιρας και την Κλιματική Αλλαγή* Copyright©ΣΕΑΒ .Διαθέσιμο στη δ/ση https://eclass.hua.gr/modules/document/file.php/GEO102/%CE%A3%CF%8D%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1/00_master%20document_9926.pdf [Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017] σελ. 236 .

Μάνου, Δ., (2009). *Η Περιβαλλοντική Παράμετρος στην Διεθνή Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης, ο ρόλος των πολυμερών αναπτυξιακών τραπεζών* .Διαθέσιμο στη δ/ση http://www.law.auth.gr/sites/default/files/MANOU_Gia%20DOD.pdf σελ.3 - 4 [Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017].

Monterrey Consensus - the United Nations, (2002). *Monterrey Consensus on Financing for Development*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

OECD, (2014α). *Publishes Data on Climate-Related External Financial Flows*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://sdg.iisd.org/news/oecd-publishes-data-on-climate-related-external-financial-flows/> [Πρόσβαση 17 Σεπτεμβρίου 2017].

OECD, (2014 β). *Climate-related development finance in 2013 Improving the statistical picture*. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.oecd.org/dac/environment-development/Climate-related%20development%20finance%20FINAL.pdf> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017].
σελ.1

OECD, (2014 γ). *Climate-related development finance in 2013 Improving the statistical picture*. Διαθέσιμο στην δ/νση <http://www.oecd.org/dac/environment-development/Climate-related%20development%20finance%20FINAL.pdf> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017].
σελ.4

OECD, (2014 δ). *Climate-related development finance in 2013 Improving the statistical picture*. Διαθέσιμο στην δ/νση <http://www.oecd.org/dac/environment-development/Climate-related%20development%20finance%20FINAL.pdf> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017].
σελ.5

OECD, (2014 ε). *Climate-related development finance in 2013 Improving the statistical picture*. Διαθέσιμο στην δ/νση <http://www.oecd.org/dac/environment-development/Climate-related%20development%20finance%20FINAL.pdf> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017]
σελ.6.

OECD, (2014 στ). *Climate-related development finance in 2013 Improving the statistical picture*. Διαθέσιμο στην δ/νση <http://www.oecd.org/dac/environment-development/Climate-related%20development%20finance%20FINAL.pdf> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2017]
σελ.2

OECD, (2017). *OECD Statistics on External Development Finance Targeting Environmental Objectives Including the Rio Conventions*. Διαθέσιμο στην δ/νση <http://www.oecd.org/dac/stats/rioconventions.htm> [Πρόσβαση 17 Σεπτεμβρίου 2017].

Πεσμαζόγλου, Β., (2015). *Πολιτική Οικονομία της Ανάπτυξης. Μία Εισαγωγή*,
Copyright©ΣΕΑΒ. Διαθέσιμο στη δ/νση

<https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5859/1/pol.oik.ths%20an.pdf> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017]. σελ. 12, 28, 48, 49, 108, 109 118.

Report of the United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro, 3 - 14 June 1992. Διαθέσιμο στην δ/ση [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/CONF.151/26/Rev.1%20\(Vol.%20I\)&Lang=E](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/CONF.151/26/Rev.1%20(Vol.%20I)&Lang=E) [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017] σελ. 16 – 17.

Ρουκανάς, Σ., (2012). Η Ελληνική πολιτική αναπτυξιακής συνεργασίας στην εποχή της κρίσης. *Φιλελεύθερη έκφραση*, **51**, 90 [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2016].

Rome Declaration on Harmonisation, (2003). Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/31451637.pdf> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2014].

Stern Review, (2006). *The Economics of Climate Change*. Διαθέσιμο στην δ/ση http://mudancasclimaticas.cptec.inpe.br/~rmclima/pdfs/destaques/sternreview_report_complete.pdf [Πρόσβαση 17 Σεπτεμβρίου 2017] σελ. 1 .

Stanton, A. E. and Ackerman, F., (2009). *Climate and development economics: Balancing science, politics and equity*. Διαθέσιμο στην δ/ση [file:///C:/Users/User/Downloads/Stanton_et_al-2009-Natural_Resources_Forum%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Stanton_et_al-2009-Natural_Resources_Forum%20(2).pdf) [Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017].

Summary for Policymakers-IPCC, (2014 α). *Change 2014 Impacts, Adaptation, and Vulnerability* Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg2/> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2014] σελ. 13.

Summary for Policymakers-IPCC, (2014 β). *Change 2014 Impacts, Adaptation, and Vulnerability* Διαθέσιμο στην δ/νση <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg2/> [Πρόσβαση 18 Σεπτεμβρίου 2014] σελ. 26 .

The Paris Declaration, (2005). Διαθέσιμο στην δ/νση <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

The Bussan Partnership For Effective Development Cooperation, (2011). Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/Busan%20partnership.pdf> [Πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017].

Τράπεζά Πειραιώς, (2012). *ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ*. Διαθέσιμο στην δ/νση http://www.greenbanking.gr/~/_media/Files/GreenBusiness/ClimateChangeTheFinancialSectorGr.ashx [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017] σελ 25, 26,50 .

UNFCCC, (2017α). *Clean Development Mechanism(CDM)*. Διαθέσιμο στην δ/νση http://unfccc.int/kyoto_protocol/mechanisms/clean_development_mechanism/items/2718.php [Πρόσβαση 17 Σεπτεμβρίου 2017] .

UNFCCC, (2005) *Framework Convention on Climate Change FCCC/KP/CMP/2005/8/Add.1* 30 March 2006 Διαθέσιμο στην δ/νση <http://unfccc.int/resource/docs/2005/cmp1/eng/08a01.pdf> [Πρόσβαση 17 Σεπτεμβρίου 2017]

UNFCCC, (2017 β). *Adaptation Fund*. Διαθέσιμο στην δ/ση [http://unfccc.int/cooperation and support/financial mechanism/adaptation fund/items/3659.php](http://unfccc.int/cooperation_and_support/financial_mechanism/adaptation_fund/items/3659.php) [Πρόσβαση 17 Σεπτεμβρίου 2017] .

UNITED NATIONS FOUNDATION, (2017). *Millennium Development Goals* [online]. Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.unfoundation.org/what-we-do/issues/mdgs.html> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017] .

UN Charter –the United Nations, (2017) Διαθέσιμο στην δ/ση <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html> [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017] .

UNITED NATIONS, (1992). *United Nations Framework Convention on Climate Change*. Διαθέσιμο στην δ/ση [https://www.google.gr/search?q=united+nations+framework+convention+on+climate+change+\(1992\)&rlz=1C1AOHY_eIGR709GR709&oq=UNITED+NATIONS+FRAMEWORK+CONVENTION+ON+CLIMATE+CHANGE&aqs=chrome.2.69i57j0l5.3630j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8](https://www.google.gr/search?q=united+nations+framework+convention+on+climate+change+(1992)&rlz=1C1AOHY_eIGR709GR709&oq=UNITED+NATIONS+FRAMEWORK+CONVENTION+ON+CLIMATE+CHANGE&aqs=chrome.2.69i57j0l5.3630j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8) [Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017] .

United Nations, (2012). *The future we want Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development Rio de Janeiro, Brazil, 20–22 June 2012* . Διαθέσιμο στην δ/ση <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/733FutureWeWant.pdf>

[Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2017].

UNITED NATIONS, (2015). Sustainable Development Knowledge Platform *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable*, Διαθέσιμο στην δ/ση

<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

[Πρόσβαση

14

Σεπτεμβρίου 2017].